

Osaamista
ja oivallusta
tulevaisuuden
tekemiseen

Agnes Lipp

Lasten sosiaalisemotionaalisten taitojen tukeminen

Kyselytutkimus työntekijöiden kokemuksista menetelmien käytöstä

Metropolia Ammattikorkeakoulu

Sosionomi

Sosiaalialan tutkinto-ohjelma

Opinnäytetyö

25.08.2019

Tekijä(t) Otsikko	Agnes Lipp Lasten sosiaalisemotionaalisten taitojen tukeminen
Sivumäärä Aika	42 sivua + 2 liitettä 25.08.2019
Tutkinto	Sosionomi
Tutkinto-ohjelma	Sosiaalialan koulutusohjelma
Suuntautumisvaihtoehto	Varhaiskasvatus
Ohjaaja(t)	Lehtori Miia Ojanen Lehtori Niina Pietilä
<p>Opinnäytetyössä kartoitetaan yhden yksityisen päiväkodin työntekijöiden kokemuksia varhaiskasvatusikäisten lasten sosiaalisemotionaalisten taitojen tukemisesta. Tavoitteena oli selvittää, miten työntekijät tunnistavat lasten sosiaalisemotionaalisia vaikeuksia ja millaisia tuen menetelmiä he käyttävät. Opinnäytetyö on tehty yhteistyökumppanin tarpeesta kehittää päiväkodin arjen toimintatapoja ja tukea työntekijöitä löytämään sopivia menetelmiä lasten sosiaalisemotionaalisten taitojen tukemiseksi. Opinnäytetyöllä vastataan varhaiskasvatuksen tavoitteisiin vahvistaa lasten sosiaalisia ja vuorovaikutustaitoja päiväkodeissa. Aineisto kerättiin kyselylomakkeella päiväkodin henkilökunnalta.</p> <p>Sosiaalisemotionaalisia taitoja ovat tietoisuus itsestä ja muista, myönteiset asenteet, vastuullisuus sekä sosiaaliset taidot. Taitojen kehittymiseen vaikuttavat ihmisen persoonallisuus, tunnetaidot ja empatia sekä kielen taidot. Suuri merkitys on varhaisilla kokemuksilla, yhteisön normeilla ja aikuisten tavalla reagoida lapsen toimintaan. Työntekijät voivat usein kokea epävarmuutta lasten sosiaalisemotionaalisten haasteiden kohtaamisessa ja sopivien tuen menetelmien löytämisessä. Tästä syystä on tarvetta tutkia lasten sosiaalisemotionaalisia haasteita ja sopivia arjen käytäntöjä niiden taitojen tukemiseksi.</p> <p>Tuloksissa korostui aiheen tärkeys ja työntekijöiden haasteet kohdata ja tukea lasten sosiaalisemotionaalisia vaikeuksia päiväkodin arjessa. Osa Tilannekartoituksessa (Määttä ym. 2017) käytetyistä menetelmistä oli työntekijöille tuntemattomia. Eniten käytettyjä menetelmiä olivat liikunta, musiikki, taide ja kirjat sekä pienryhmätoiminta. Oman työn reflektoinnin tärkeys nousi esille kyselyssä. Samoin pyrittiin havainnoimaan lasten toimintaa, edistämään yhteisöllisyyttä, huomioimaan yksilöllisesti sekä kehuaan ja kannustamaan lapsia. Päiväkodin arjen toimintatapoina olivat positiivinen CV, päivärytmin kuvittaminen ja kaverikerhot sekä lapsen oleminen ”päivän tähtenä”. Erityisesti huomattiin ulospäin suuntautuvia käytöshäiriöitä, vähemmän vetäytyvää käyttäytymistä.</p> <p>Aineistosta ilmeni tarve tutkia ruuan merkityksen yhteyttä lasten käytöshäiriöihin. Kehittämissuunnitelmana on myös suorittaa laajempi tutkimus useammassa yksityisessä sekä kunnallisissa päiväkodeissa työntekijöiden sekä vanhempien kokemuksista kohdata lasten sosiaalisemotionaalisia haasteita ja menetelmistä taitojen tukemisessa.</p>	
Avainsanat	Varhaiskasvatus, sosiaalisemotionaaliset taidot, kyselytutkimus.

Author(s) Title	Agnes Lipp Supporting Children's Socioemotional Skills
Number of Pages Date	42 pages + 2 appendices 25 August 2019
Degree	Bachelor of Social Services
Degree Programme	Social Services
Specialisation option	Social Services and Early Childhood Education
Instructor(s)	Miia Ojanen, Lecturer Niina Pietilä, Lecturer
<p>The purpose of this thesis was to survey one private day-care center's employee experiences supporting early age children's social-emotional skills. The aim was to study, how employees recognize children social-emotional difficulties and what kind of supportive methods they use. The findings in this thesis help the day-care center to find ways to support children's social-emotional skills and to develop everyday activities. This thesis is done the need of cooperation company to develop the day-care center daily mode of operations and support employees find suitable methods to promote children's social-emotional skills. Thesis response to the target of early childhood education to strengthen children's social- and interactions skills. The material was collected by means of a questionnaire sent to day-care center personnel.</p> <p>Social-emotional skills are awareness of oneself and others, positive attitudes, responsibility and social skills. The person's personality, emotional skills, empathy and language skills affect the development these skills. A very important role is played by early experiences, the community's norms and the ways in which adults react to children actions. Employees may feel uncertainty when facing children's social-emotional challenges and experience difficulties when suitable support methods. For that reason, is needed to explore more children social-emotional challenges and suitable daily mode of operations so support these skills.</p> <p>The results highlighted the importance of this subject and the employees' challenges when facing and supporting children social-emotional difficulties in the day-care center. Some of the used methods of Tilannekartoitus (Määttä ym. 2017) were unknown to the employees. Physical exercises, music, art, books and small groups had been used most by inquiry. The importance of reflecting on one's own work was also mentioned as a method. In addition, the employees tried to observe children's actions, to promote communality, to pay attention to children individually and to praise and to encourage children. The model of operation of the day-care center included positive CV, daily rhythm cards with pictures, friends clubs and children being the star of the day. The employees especially reported outgoing behaviour problems and fewer cases of retiring behaviour.</p> <p>The material shows the need to study the significance of food to children's behaviour problems. Another development suggestion is to make a wider research in many private and municipal day-care centres on employees' and parents' experiences when facing children's social-emotional challenges and on their methods of supporting social-emotional skills.</p>	
Keywords	early childhood education, social-emotional skills, inquiry research.

Sisällys

1	Johdanto	1
2	Opinnäytetyön suunnittelu	2
2.1	Tutkimusmenetelmä	3
2.2	Toimintaympäristö	4
3	Lasten sosiaalisemotionaaliset taidot	4
3.1	Lasten sosiaalisemotionaaliset haasteet	7
3.2	Lasten sosiaalisemotionaalisten taitojen tukeminen	9
3.2.1	Varhaiskasvattajien tuki lapselle	10
3.2.2	Ryhmän tuki lapselle	12
3.2.3	Kasvatuskumppanuus	12
3.2.4	Oppimisympäristö ja arjen menetelmiä	13
3.2.5	Valmiit opetusohjelmat	14
4	Opinnäytetyön toteutus	15
4.1	Aineistonkeruumenetelmä	16
4.2	Aineiston analyysi	17
4.3	Eettisyys	17
4.4	Luotettavuus	18
5	Opinnäytetyön tulokset	19
5.1	Lasten sosiaalisemotionaaliset haasteet	19
5.2	Sosiaalisemotionaalisten taitojen tukemisen menetelmiä	22
5.3	Työntekijöiden osaamisen kehittäminen	23
6	Johtopäätökset	24
6.1	Sosiaalisemotionaalisten haasteiden tunnistaminen	24
6.2	Sosiaalisemotionaalisten taitojen tukeminen päiväkodin arjessa	26
6.3	Työntekijöiden osaamisen ja päiväkodin toiminnan kehittäminen	28
	Pohdinta	29
	Lähteet	33
	Liitteet	
	Liite 1. Saatekirje	
	Liite 2. Kyselylomakkeen runko	

1 Johdanto

Tämän opinnäytetyön aiheena on varhaiskasvatusikäisten lasten sosiaalisemotionaaliset taidot ja näihin taitoihin liittyvien vaikeuksien tunnistaminen. Valitsin aiheen, sillä olen kiinnostunut lasten sosiaalisten taitojen ja emotionaalisen tasapainon edistämisestä päiväkodin arjen toiminnoissa. Työskennellessäni päiväkodissa olen kohdannut joskus haasteita löytää sopivia menetelmiä pienten lasten sosiaalisemotionaalisten taitojen tukemiseen. Samoin yhteistyökumppanini päiväkodin johtajat kokivat aiheen tärkeänä ja tunsivat tarvetta löytää sopivia arjen menetelmiä lasten käyttäytymisen parempaan ohjaamiseen. Tästä syystä opinnäytetyön tavoitteena on tarjota yksityiselle päiväkodille arjen toimintatapojen kehittämiseksi sellaisia keinoja, jotka voisivat tukea lasten sosiaalisemotionaalisia taitoja parhaiten. Tarkoitus on myös auttaa varhaiskasvattajia löytämään sopivia menetelmiä. Samoin tarkoitus on kartoittaa päiväkodin työntekijöiden nykyhetkistä kehitystarvetta aiheeseen liittyen.

Yhteistyökumppaniksi valikoitui pieni Espoossa toimiva yksityinen päiväkotiki, jolla ei ole kunnan ostospalvelusopimusta. Päiväkodin johtajat kokivat lasten sosiaalisemotionaalisten taitojen tukemisen erittäin tärkeäksi ja he olivat kiinnostuneet yhteistyöstä heti. He uskoivat opinnäytetyöstä olevan apua päiväkodin henkilökunnalle ja päiväkodin toiminnan kehittämiseksi lasten sosiaalisemotionaalisten taitojen suunnitelmallisempaan tukemiseen.

Lasten sosiaaliemotionaalisten taitojen tukeminen on tärkeä myös tutkimusten mukaan, sillä se auttaa ennaltaehkäisemään lasten syrjäytymistä, aggressiivisuutta, masennusta sekä ahdistusta (Haapasalo & Kirkkopelto & Repo 2016: 10). Usein moni varhaiskasvattaja voi kokea tiedon puutetta käytännön menetelmistä ja toimintatavoista haastavissa tilanteissa. Kuitenkin työntekijöiden pedagogiset valinnat ja käytännön malli ovat merkityksellisiä lasten varhaisille elämyksille ja vuorovaikutukselle sekä käyttäytymisen muodostumiselle. (Pihlaja 2018: 124—143, 145—159.) Siitä syystä on oleellista tarkastella varhaiskasvattajien toimintatapoja ja auttaa heitä tukemaan lasten sosiaalisemotionaalisia taitoja tavoitteellisemmin.

Tutkimusongelman muodostaa lähtökohta, että varhaiskasvattajien voi olla haastavaa löytää sopivia arjen menetelmiä ja toimintatapoja lasten sosiaalisemotionaalisten taitojen tukemiseksi. Opinnäytetyön tavoitteena on saada tietoa lasten sosiaalisemotionaalisten

taitojen tukemisesta ja vaikeuksien tunnistamisesta yhden yksityisen päiväkodin arjessa. Lisäksi työssä selvitetään päiväkodin työntekijöiden ajatuksia merkityksellisistä teki-
jöistä, jotka voivat lisätä lasten sosiaalisemotionaalisia vaikeuksia. Samalla kartoitetaan
myös kasvattajien koulutus ja tuen tarve sekä päiväkodin toiminnan kehittämistarve, jotta
lasten sosiaalisemotionaalisia taitojen kehittymistä voitaisiin tukea entistä paremmin.

Tutkimuskysymykseksi muodostuivat: 1) Millaisia lasten sosiaalisemotionaalisia vai-
keuksia tunnistetaan päiväkodissa? 2) Miten tuetaan lasten sosiaalisemotionaalisia tai-
toja? 3) Millaista lisätukea tai koulutusta työntekijät tarvitsevat lasten sosiaalisemotio-
naalisen kehityksen edistämiseksi?

2 Opinnäytetyön suunnittelu

Tässä opinnäytetyössä tarkastellaan erään päiväkodin toimintatapoja ja työntekijöiden
ajatuksia tukea lasten sosiaalisemotionaalisia taitoja. Opinnäytetyön aihe heräsi henki-
lökohtaisesta mielenkiinnosta tukea alle kouluikäisten lasten sosiaalisemotionaalisia tai-
toja päiväkodin ympäristössä. Olen kohdannut työssäni lasten käytösongelmia ja työn-
tekijöiden haasteita löytää sopivia menetelmiä lasten toiminnan tukemiseksi. Siitä syystä
aloin etsiä aiheesta ja siihen liittyvistä käsitteistä enemmän tutkimustietoa, josta muo-
dostui opinnäytetyöni teoriaosuus. Seuraavaksi otin yhteyttä Epoossa oleviin yksityisiin
päiväkoteihin, koska niillä voi olla erilainen tuen verkosto ja toimintasuunnitelma kuin
kunnan päiväkodeilla. Espoon kunta valikoitui, koska itse asun ja työskentelen Espoossa
ja valinta tuntui sen takia luontevalta.

Lähetettyään kysymyksen yhteistyön mahdollisuudesta useampaan päiväkotiin sain
myönteisen vastauksen yhdestä pienestä Espoon keskuksessa sijaitsevasta päiväko-
dista, johon sovin tapaamisen. Päiväkodin johtajien mielestä opinnäytetyöni aihe oli tär-
keä. Päiväkodin työntekijöillä oli välillä haasteita löytää sopivia menetelmiä lasten sosi-
aalisemotionaalisten taitojen tukemiseksi ja heiltä puuttuu kunnan tarjoama tukiverkosto.
Opinnäytetyöstäni koettiin olevan heille hyödytä näistä syistä.

Opinnäytetyöni tavoitteet vastasivat yhteistyökumppanin odotuksiin ja sovittiin, että lähe-
tän johtajille sähköpostiin kyselylomakkeen (Liite 2) linkin, jonka he jakoivat työntekijöille.
Alkuperäisen kyselylomakkeen version annoin heille tutustuttavaksi. Kyselylomakkeen
linkin yhteydessä lähetin sähköpostitse erikseen myös saatekirjeen (Liite 1) päiväkodin
johtajalle sähköpostitse jaettavaksi. Saatekirjeen tarkoitus on antaa tietoa tutkimuksesta

ja sen tarkoituksesta sekä lisätä kiinnostusta ja vastausmotivaatiota (Vehkalahti 2008: 47–48; Kananen 2011: 46).

Tutkimusluvan suostumus oli kirjattu sekä saatekirjeen, että kyselylomakkeen alkuun. Kyselylomaketta testattiin ennen lähettämistä useita kertoja ja siihen tehtiin tarvittavia muutoksia. Vastausaikaa annettiin alustavasti kolme viikkoa, mutta vastausten vähäisyyden takia, pidennettiin vastausaikaa vielä kahdella viikolla, jolloin vastauksia kerääntyi neljä. Vastaajille lähetettiin myös sähköpostitse muistutuskirje vastausajan loppumisesta.

Opinnäytetyön kyselyn tulokset esitetään yhteistyökumppanille seminaarissa syyskuussa. Seminaarin tarkoitus on herättää työyhteisössä keskustelua ja reflektoida kyselyn tuloksia. Kasvattajat saavat mahdollisuuden pohtia omien ja päiväkodin toimintatapojen vahvuuksia ja kehittämisen kohteita lasten sosiaalisemotionaalisten taitojen tukemiseksi.

2.1 Tutkimusmenetelmä

Menetelmäksi valikoitui kvalitatiivinen eli laadullinen tutkimustapa. Laadullisen tutkimuksen aineistonkeruumenetelmänä voi olla haastattelu, kysely, havainnointi tai dokumentteihin perustuva tieto (Tuomi & Sarajärvi 2009: 71). Laadullisen tutkimuksen tarkoitus on syventää tietoa aiheesta (Vehkalahti 2008: 13), saada kuvausta ilmiöstä tai ymmärtää sitä laajemmin (Kananen 2014: 18–19; Kananen 2011: 12–19). Laadullisessa tutkimuksessa kyse on yleensä yksittäisen tapauksen prosessista, jossa tavoitteena on tutkia merkityksiä ja ihmisten kokemuksia ilmiöstä käytännössä (Kananen 2014: 18–19). Kvalitatiivisessa tutkimuksessa tärkeää ei ole löytää tilastollisia yleistyksiä, vaan ratkaisevaa on vastaajien tietämys ja kokemus tutkittavasta ilmiöstä (Tuomi & Sarajärvi 2009: 85–86).

Laadullinen tutkimustapa sopii tähän opinnäytetyöhön kannalta, koska ainestoa ei keräännä määrällisesti paljon, vaan tarkoitus on saada tarkempaa tietoa juuri yhden päiväkodin työntekijöiden kokemuksista ja saada kvalitatiivista tietoa nykytilanteesta päiväkodissa. Tutkimus kohdistuu valitun yksityisen päiväkodin varhaiskasvatuksen opettajille ja lastenhoitajille.

2.2 Toimintaympäristö

Opinnäytetyön aihepiiri on varhaiskasvatuksen ympäristössä ja kohderyhmä on päiväkodissa toimivat lastenhoitajat ja varhaiskasvatuksen opettajat. Varhaiskasvatuslain (Varhaiskasvatuslaki 2018) mukaan varhaiskasvatuksella tarkoitetaan lapsen suunnitelmallista ja tavoitteellista kasvatuksen, opetuksen ja hoidon muodostamaa kokonaisuutta, jossa painottuu erityisesti pedagogiikka. Varhaiskasvatuksen tavoitteina on edistää jokaisen lapsen iän ja kehityksen mukaista kokonaisvaltaista kasvua, takaamalla turvallinen kasvuympäristö sekä kunnioittavat ja pysyvät vuorovaikutussuhteet. Varhaiskasvatuksen tulee kehittää lasten yhteistyö- ja vuorovaikutustaitoja, vahvistaa vertaisryhmän toimintaa sekä opettaa vastuullisuutta ja kestäväää toimintaa. (Varhaiskasvatuslaki 2018/540 §3.)

Varhaiskasvatuksen opettajilla on kelpoisuusvaatimuksena vähintään kandidaatin tutkinto, johon sisältyy varhaiskasvatuksen tehtäviin ammatillisia valmiuksia antavat opinnot. Tähän opinnäytetyössä huomioitaan varhaiskasvatuksen opettajaksi myös varhaiskasvatuksen sosionomit, joilla on suoritettuna vähintään sosiaali- ja terveysalan ammattikorkeakoulututkinto, johon sisältyvät varhaiskasvatukseen ja sosiaalipedagogiikkaan suuntautuvat vähintään 60 opintopisteen laajuiset opinnot. Lastenhoitajilla on tehtävään soveltuva kasvatusta ja ohjausalan perustutkinto, sosiaali- ja terveysalan perustutkinto tai muu vastaava koulutus, johon sisältyy riittävän laaja lasten hoidon, kasvatuksen ja opetuksen tutkinto. (Varhaiskasvatuslaki 2018/540 §26-28.)

Yhteistyöpäiväkoti on pieni, Espoon keskuksessa sijaitseva yksityinen ja kodinomaisen päiväkotin kaltainen, joka ei ole kunnan ostospalvelun piirissä ja jolta puuttuu laaja kunnan tarjoaman tukiverkoston mahdollisuus. Yksityistä varhaiskasvatusta tuottaa yksityinen henkilö, yhteisö tai säätiö korvausta vastaan liike- tai ammattitoimintaa harjoittamalla. Yksityisen palvelutuottajan vastuulla on tarjota asiakkaille sopimuksen mukaista palvelukokonaisuutta. (Varhaiskasvatuslaki 2018/540 § 43).

3 Lasten sosiaalisemotionaaliset taidot

Sosiaalisuutta on kuvailtu osana ihmisen synnynnäistä persoonallisuutta ja temperamenttia, joka muokkautuu kasvatuksen kautta. Sosiaalisuus ilmaisee halua olla toisten ihmisten seurassa, ja siihen vaikuttavat ihmisen minäkuva, itsearvostus, tavoitteet sekä

arvot. (Keltikangas-Järvinen 2010: 17—24.) Myönteiset vuorovaikutustilanteet, yhteisöllisyys, yksilöllisyys ja vahva itsetunto kehittävät sosiaalisuutta (Pihlaja 2018: 147—148).

Toisaalta sosiaaliset taidot tarkoittavat kykyä olla vuorovaikutuksessa, kunnioittavaa asennetta, hyvää ongelmaratkaisu- ja tunteiden ymmärtämisen taitoa, empatiaa sekä eettisten ja moraalisten arvojen ymmärtämistä. Sosiaalisia taitoja voidaan kehittää vahvalla itseluottamuksella, tunnetaitoilla, oman käytöksen reflektointitaidoilla ja empatialla. (Keltikangas-Järvinen 2010: 17—24.) Merkityksellisiä ovat ympäristössä vallitsevat yleiset arvot, asenteet ja toimintaperiaatteet (Pihlaja 2018: 147—148).

Sosiaaliset ja emotionaaliset taidot ovat vahvasti yhteydessä. Sen takia niitä ei tässä oppinnäytetyössä eritellä erikseen, vaan käytetään yhtenä käsitteenä. Sosiaalisemotionaalisia taitoja ovat lapsen tietoisuus itsestä ja muista, myönteiset asenteet ja arvot, vastuullinen päätöksenteko sekä sosiaaliset taidot (Valgonen 2017: 5). Ihmisen persoonallisuus, tunnetaidot ja empatia vaikuttavat sosiaalisemotionaalisiin taitoihin. Pienet lapset oppivat asianmukaista käyttäytymistä varhaisista elämyksistä ja vuorovaikutuksesta sekä yhteisön sääntöjen avulla, ottamalla malliksi aikuisen toimintatapoja. (Pihlaja 2018: 124—143, 145—159.)

Merkitystä lapsen käyttäytymiselle on myös perimän kautta saaduilla ominaisuuksilla, lapsen kehon toiminnalla. Kuitenkin iso rooli on aikuisten tavalla reagoita lapsen toimintaan ja ympäristön palautteella. (Wahlberg 2004: 80—83.) Tutkimuksen mukaan lasten emotionaalisten strategioiden kehittyminen on yhteydessä kielitaitoon, sanattomaan ilmaisuun ja tunteiden ymmärtämiseen kanssa. Sosiaaliset taidot kehittyvät parhaiden sosiaalisessa vuorovaikutuksessa, jossa opitaan tunteiden ymmärrystä ja kognitiivisia taitoja. (Sala & Pons & Molina 2014: 445—451.)

Kielellinen taito: Sosiaalinen vuorovaikutus tapahtuu yleensä kielen avulla ja kielenkehityksen häiriöt liittyvät usein sosiaalisten taitojen oppimisen vaikeuksiin ja heikkoon itsetuntoon (Poikkeus & Aro & Adenius-Jokivuori 2014: 286). Paremmalla kielellisellä taidolla voi ilmaista itseään tilanteeseen sopivammalla tavalla ja muokata omaa käyttäytymistään (Sala & Pons & Molina 2014: 445—451).

Vuorovaikutustaidot: Vuorovaikutustaitojen tukeminen on tuotu selkeästi esille Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa (2018) laaja-alaisen osaamisen yhtenä osa-alue-

eena: kulttuurinen osaaminen, vuorovaikutus ja ilmaisu. Osaamiseen liitetään taito kuunnella, tunnistaa ja ymmärtää eri näkemyksiä sekä taito reflektoida omia arvoja ja asenteita. Osaamisella on merkitystä lapsen identiteetin, toimintakyvyn ja hyvinvoinnin kehittymiseen. (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2018: 25.)

Vuorovaikutustaidoilla ymmärretään kykyä ja halua jakaa ajatuksia, kokemuksia, mielipiteitä tai tekoja toisten kanssa ja taitoa toimia yhdessä. Vuorovaikutuksen perustana on vastavuoroisuus ja kaikkien osapuolten osallistuminen yhteiseen keskusteluun tai toimintaan. Myönteistä ja rakentavaa vuorovaikutusta edistää rohkaisu, kannustaminen, tarkkaavainen läsnäolo ja myönteinen palaute. Myönteistä ja rakentavaa vuorovaikutusta on toisen kuunteleminen ja tukeminen sekä myötätunnon ja huomioon osoittaminen. (Vuorovaikutustaitoja voi oppia n.d.) Tukemalla pienten lasten myönteistä sosiaalista vuorovaikutusta ja tunteiden itsesäätelyn taitoa, mahdollistetaan lapsen onnistumisen kokemuksia ja autetaan häntä toimimaan haastavissa tilanteissa (Pang & Frydenberg & Liang & Deans & Su 2018: 362; 381—386).

Empatiataidot: Vuorovaikutukseen tarvitaan empatiataittoa, joka on yksi tärkeistä tunteitaitoista. Empatia tarkoittaa taitoa asettua toisen asemaan ja ymmärtää omia ja toisten tunteita. Myötätunto kehittyy, kun lapsi pystyy hyväksymään itsensä. (Lummelahti 2004: 34.) Kun lapsi on empaattisessa ympäristössä ja empaattisten aikuisten lähellä kehittyy myös hänen myötätunnon taitonsa (Haapasalo & Kirkkopelto & Repo 2016: 13).

Tunnetaidot: Varhaiskasvatuksen tehtävä on tukea lasten tunnetaitojen kehittymistä ja itsesäätelyn taitoa (Varhaiskasvatuksen suunnitelman perusteet 2018: 21, 25—26). Tunnetaidot tarkoittavat tunteiden ilmaisun voimakkuuden ja tunteiden ilmaisun säätelyä eli taitoa toimia sopivalla tavalla tilanteissa (Repo 2015: 26; Rautamies & Koivula & Vähsäntanen 2018: 60—61). Tunteiden säätelyn taidot, tunteiden nimeäminen ja niiden ymmärtäminen sekä itseilmaisu ovat tärkeitä taitoja myönteisen sosiaalisen vuorovaikutuksen kehittämisessä (Pihlaja 2018: 149—153, 160—167).

Itsesäätely: Tunnetaitoja kehitetään tukemalla esimerkiksi itsehallintataittoa (Kirves & Stoor-Grenner 2010: 50—51). Itsesäätely tarkoittaa taitoa välttää mielitekoja, odottaa välitöntä tyydytystä sekä toimia ohjeiden mukaisesti ja suunnitelmallisesti. Itsesäätelyn kehitykseen vaikuttaa merkittävästi ympäristön vuorovaikutus sekä lapsen käsitys omista vaikutusmahdollisuuksistaan ja välineistä säädellä omia tunteitaan. Johdonmukaisu-

della ja ennustettavuudella sekä ympäristön taipumuksella mukautua lapsen pyrkimyksiin sopivaksi, on iso merkitys itsesäätelyn kehittymiselle. (Aro 2014: 265—268, 278.) Itsesääteilykyky on vahvasti yhteydessä sosiaalisiin taitoihin, hyviin kognitiivisiin ja motorisiin taitoihin sekä kielellisiin taitoihin (Veijalainen & Reunamo & Alijoki 2017: 89—103).

Itsetunto: Sosiaaliseen ja emotionaalisen käyttäytymiseen vaikuttaa lapsen itsetunto, joka kehittyy hänen itsestään tekemiensä päätelmien pohjalta (Lummelahti 2004: 34). Vahvan itsetunnon perustana on lapsen perusturvallisuuden toteutuminen, hänen tietämyksensä omista oikeuksistaan ja arvostaan sekä taito ilmaista itseään sosiaalisesti sopivasti toisia kunnioittaen (Lummelahti 2004: 36, 38). Itsetuntoa vahvistaa lapsen myönteinen minäkäsitys, joka on tärkeä vuorovaikutussuhteissa. Minäkäsitys kehittyy eriytymisen kautta eli lapsen minäkäsitys monipuolistuu ja lapsen arviot itsestään muokkautuvat elämän eri vaiheissa. Lisäksi minäkäsitys samalla eheytyy eli lapsi liittää eri piirteitä itsessä kokonaisuudeksi. Lapsen minäkäsitys kehittyy, kun tuetaan lapsen vahvuuksia, kannustetaan ja edistetään osaamisen tunnetta. (Poikkeus & Aro & Adenius-Jokivuori 2014: 296—299.)

Ongelmanratkaisutaidot: Tässä opinnäytetyössä lasten ongelmanratkaisutaidoilla tarkoitetaan lasten ristiriitojen ratkaisemisen taitoja. Lapsiryhmän yhteisöllisyyden vahvistamisella voidaan myös edistää lasten kykyjä ratkaista keskenään syntyviä riitoja rakentavalla ja sopivalla tavalla. (Rautamies & Koivula & Vähäsantanen 2018: 67—68.)

3.1 Lasten sosiaalisemotionaaliset haasteet

Lasten sosiaalisemotionaalisten vaikeuksien tulkinta ja lasten käyttäytymisen ymmärtäminen on monimutkaista. Monet haasteet kuuluvat normaaliin lapsen kehitysvaiheeseen, mutta voivat viitata myös mielenterveysongelmiin, sairauteen tai kaltoinkohteluun. Riskitekijöitä voivat olla vähäinen sosiaalinen tuki, perheen ongelmat tai epäjohtonmukainen kasvatustapa. Merkitystä on epäsopivalla ympäristön ilmapiirillä, liian isolla lapsiryhmällä tai työntekijöiden vaihtuvuudella päiväkodissa. (Pihlaja 2018: 141, 149—150, 162.)

Lasten sosiaalisemotionaalisia vaikeuksia voi tunnistaa, kun lapsella on yksi tai useampi seuraavista ongelmista: vähäiset sosiaaliset taidot, keskittymisvaikeus, ylivilkkaus, impulsiivisuus, ongelmat vertaisten kanssa, aggressiivisuus, käyttäytymisongelmat tai heikko tunteiden säätelyn taito (Mihic & Novak 2018: 235; 242—249; Pihlaja 2018: 151,

153). Lisäksi lapsella voi olla heikko vuorovaikutustaito, haasteita lapsiryhmään liittymisessä ja ystävyysuhteiden rakentamisessa tai hän voi vetäytyä toiminnasta (Pihlaja 2018: 151, 153).

Ongelmat vertaissuhteissa lisäävät aggressiivisuutta, masennusta, ahdistusta ja syrjäytymisriskiä (Haapasalo & Kirkkopelto & Repo 2016: 10). Ryhmän ulkopuolelle jääminen ja torjutuksi tuleminen vahvistavat lapsen kokemusta merkityksettömyydestä ja heikentävät itsearvostusta ja sosiaalisia taitoja (Haapasalo & Kirkkopelto & Repo 2016: 12). Useimmin huomataan ulospäin suuntautuvaa käyttäytymistä, joka voi näkyä esimerkiksi fyysisenä, henkisenä tai sanallisena aggressiivisuutena (Pihlaja 2018: 155–157). Aggressiivisuuden ja konflikteihin joutumisen taustalla voi olla oman käyttäytymisen ja negatiivisten tunteiden huono hallinta sekä heikot vuorovaikutustaidot (Pihlaja 2018: 155–157, 160; Repo 2015: 27).

Ulospäin suuntautuva käyttäytyminen voi ilmetä yleisenä häiriökäyttäytymisenä tai käyttäytymisongelmina, kuten raivokohtauksina, kiusaamisena, toisen syyttämisenä tai kavereiden ulkopuolelle jättämisenä. Käytösongelmia esiintyi tutkimuksen mukaan eniten parhaiden ystävien ryhmissä ja poikien välillä. (Wang & Kajamies & Hurme & Kinos & Palonen 2018: 267; 270.) Temperamentiltaan vaativien lasten käyttäytymis- ja sopeutumisongelmia voi lisätä rakenteiden puute, epävakaa ryhmä tai vahvemmin negatiivisen huomion saaminen. Häiriökäyttäytymistä voi syntyä lapsen nuoren iän, ylisuurien ryhmien, pitkien hoitopäivien, vaihtuvien tai epäpätevien kasvattajien tai välinpitämättömän hoidon takia. (Kanninen & Sigfrids 2012: 41, 55.) Lapsen käytösongelmia voivat lisätä myös eri yhteisöjen ristiriitaiset odotukset, arvot ja asenteet (Wahlberg 2004: 90–91).

Toisaalta sosiaalisemotionaaliset vaikeudet voivat näkyä myös arkuutena, vetäytymisenä ryhmästä tai pelokkuutena (Pihlaja 2018: 157–158). Temperamentiltaan rauhallisemmat lapset voivat jäädä ryhmässä huomaamatta ja heidän taitonsa ilmaista ja sanoittaa omia tunteitaan voivat jäädä puutteelliseksi (Kanninen & Sigfrids 2012: 39). Hiljaiselle lapselle ympäristön pakottava palaute ja aktiivisuuteen painottava toimintatapa voi olla epäluonteva tapa toimia ja se voi aiheuttaa ahdistusta sekä tunteen omasta epänormaalisuudesta (Keltikangas-Järvinen 2010: 39–47).

3.2 Lasten sosiaalisemotionaalisten taitojen tukeminen

Lapsen mahdollisesti tarvitsema tuki tulee tiedostaa varhaisessa vaiheessa, sillä siten ehkäistään lapsen vaikeuksien syventymistä ja vääränlaisen minäkäsityksen kehittymistä (Pihlaja 2018: 149–153). Riittävän aikaisella ja oikealla tuella voidaan ehkäistä ongelmien syntymistä ja edistää lapsen kehitystä, oppimista ja hyvinvointia. Tuen tulee olla johdonmukainen ja perustua lapsen vahvuuksien tukemiseen. (Varhaiskasvatuksen suunnitelman perusteet 2018: 54.)

Lasten sosiaalisia taitoja tulee tukea ohjaamalla lapsia hyviin tapoihin, empatiaan ja ristiriitojen ratkaisemiseen rakentavasti. Vuorovaikutustaidot ja itsensä ilmaisemisen taidot ovat merkityksellisiä myös lapsen identiteetin, toimintakyvyn ja hyvinvoinnin kehittymisessä. (Varhaiskasvatuksen suunnitelman perusteet 2018: 25.) Tässä opinnäytetyössä on pidetty sosiaalisemotionaalisten taitojen edistämisenä myös lasten osallisuuden, itsenäisyyden ja yhteisöllisyyden tunteen vahvistamista osana pedagogisia arjen toimintatapoja.

Autonomia on lapsen kokemus asioihin vaikuttamisesta, kuten omien aloitteiden ja valintojen tekeminen päivän aikana. Lasten autonomian mahdollistaminen opettaa lapsille vastuun ottamista ja auttaa ymmärtämään syy-seuraussuhteita sekä edistää lapsen tunnetta itsestään osaavana toimijana. (Järvinen & Mikkola 2015: 26.) Lasten autonomia on yhteydessä myös seuraaviin taitoihin: omatoimisuus, leikkitaidot, tunnetaidot, itsesäätely sekä ajattelun ja oppimisen taidot. Lapsen itsenäisyyden tukemisen perusta on lapsen ja aikuisen välinen luottamuksellinen suhde. (Rautamies & Koivula & Vähäsantanen 2018: 53; 59.)

Osallisuus on lapsen subjektiivinen tunne, joka kehittyy vuorovaikutuksessa toisiin ihmisiin. Lapsen osallisuus toteutuu, kun lapsi tulee kuulluksi ja ymmärretyksi sekä hänen aloitteitaan tuetaan myönteisesti ja häntä kannustetaan ja autetaan tekemään valintoja. (Järvinen & Mikkola 2015: 13, 17.) Osallisuudella vahvistuu lapsen ymmärrys itsestään, itseluottamus sekä kehittyvät sosiaaliset taidot (Varhaiskasvatuksen suunnitelman perusteet 2018: 26–27). Aikuiset voivat edistää lasten osallisuutta esimerkiksi pienryhmätoiminnalla, ottamalla lapset mukaan suunnitteluun, tukemalla lasten ystävyysuhteita ja puuttamalla kiusaamiseen (Järvinen & Mikkola 2015: 19).

Lasten osallisuudella ennaltaehkäistään kiusaamista ja vahvistetaan ryhmän yhteenkuuluvuuden tunnetta ja myönteistä ilmapiiriä (Kirves & Stoor-Grenner 2010: 47). Tutkimuksen mukaan lapsen itsenäisyyttä ja osallisuutta tukemalla edistetään myös lapsen itseilmaisuu- ja vuorovaikutustaitoja, omatoimisuutta, tunnetaitoja ja itsehallintaa sekä ajattelun ja oppimiseen liittyviä taitoja (Rautamies & Koivula & Vähäsantanen 2018: 59—61).

Yhteisöllisyyden tunne on tärkeä lapsen itsetunnon kehittymiselle. Yhteenkuuluvuus liittyy osallisuuden kokemukseen ja tarkoittaa mukana olemista ja yhdessä tekemistä. (Järvinen & Mikkola 2015: 37.) Lapsiryhmän yhteisöllisyys tukee sosiaalisia taitoja, ongelmaratkaisun- ja päätöksenteon taitoja sekä reflektoinnin kykyä (Rautamies & Koivula & Vähäsantanen 2018: 67—68). Turvallinen ryhmä luo yhteisiä myönteisiä onnistumisen kokemuksia, jotka rakentavat yhteisöllisyyttä sekä lapsen käsitystä itsestään (Järvinen & Mikkola 2015: 27—28).

3.2.1 Varhaiskasvattajien tuki lapselle

Kasvattajien sosiaalisella käyttäytymisellä on merkitystä lasten toimintaan (Pang & Frydenberg & Liang & Deans & Su 2018: 380—386). Opettajien aktiivinen läsnäolo ryhmässä, kiinnostus lasten toimintaa kohtaan ja ohjaaminen auttavat lapsia säätämään omia toimintastrategioitaan ja mukauttamaan tunteitaan sopivampaan suuntaan (Kurki & Järvenoja & Järvelä 2018: 310; 324; 329—331). Lapsen kunnioittaminen, kuunteleminen sekä sosiaalisten ja vuorovaikutustaitojen tukeminen arjen tilanteissa vahvistavat lapsen sosiaalisemotionaalisia taitoja. Luotettava suhde aikuiseen on tärkeä lapsen itsetunnon vahvistumiselle. Merkitystä on myös myönteisellä pedagogiikalla, ympäristöllä, lapsiryhmän toiminnalla ja kielen sekä motorisen kehityksen edistämisellä. (Pihlaja 2018: 149—153, 160—167; Varhaiskasvatuksen suunnitelman perusteet 2018: 40—41.)

Monesti puhutaan aikuisen emotionaalisesti saatavilla olostsa, mikä tarkoittaa sensitiivistä vuorovaikutusta lapsen kanssa eli taitoa reagoita lapsen tunteisiin ja ilmaista aitoja myönteisiä tunteita häntä kohtaan. Sensitiivinen aikuinen on lämmin ja hyväksyvä, hän hymyilee ja kannustaa sekä tarjoaa läheisyyttä ja turvallisuutta sylillä ja kosketuksella. Erityisesti pienet lapset voivat stressaantua, jos kasvattaja on liian ilmeeton. Lapsi saa vahvistusta kokemuksilleen aikuisten reaktiosta ja oppii peilaamaan omia tunteitaan. Samoin sensitiivinen aikuinen tukee lapsen kiintymyssuhdetta vanhempiin. (Kanninen &

Sigfrids 2012: 91—93, 99.) Aikuisen lämmin läsnäolo ja ohjaus vahvistavat myös hiljaisen lapsen itseluottamusta sosiaalisissa vuorovaikutuksissa ja tukee kaverisuhteiden muodostumista (Keltikangas-Järvinen 2010: 39—47).

Kasvattajien ohjauksella, kehumisella ja kannustuksella on merkitystä myös lasten tunnetaitojen edistymiselle (Kajamies & Mattinen & Kaurila & Lehtonen 2016: 162—163). Tunnetaitojen oppiminen aikuisen ohjauksen ja empaattisuuden avulla on suuri merkitys kiusaamisen ehkäisemiseen (Repo 2015: 27—28, 45).

Kasvattajien ja lasten välisen vuorovaikutuksen laadulla on yhteys lasten empatian ja itsesäätelyn kehittymiseen erityisesti pienempien lasten kohdalla (Løkken & Broekhuizen & Barnes & Moser & Bjørnstad 2018: 338; 349; 350). Empatian kehittämiseksi aikuisen tehtävä on antaa myönteistä palautetta, rohkaista lapsia ja opettaa vuorovaikutussääntöjä (Kirves & Stoor-Grenner 2010: 50—51). Aikuisen malli ja läheisyys auttavat lapsia ilmaisemaan tunteita ja rakentamaan emotionaalista ymmärrystä itsestään (Pihlaja 2018: 149—153, 160—167).

Päiväkodin arkirutiinien ja kokemusten sanoittamisella tuetaan lasten sanavaraston kehittymistä. Lapset oppivat ymmärtämään ja sanoittamaan omia tunteitaan ja myös itsesäätelykyky kehittyä. Lasten sanavaraston kehittyessä myös aikuisten on helpompi tiedostaa lasten tunteita ja toiminnan tarkoitusta. (Blackwell & Yeager & Mische-Lawson & Bird & Cook 2014: 204; 221.) Alle kolmevuotiaiden lasten hidas sanaston ja kielen kehitys on yhteydessä sosiaalisemotionaalisiin ja käyttäytymisongelmiin (Paavola-Ruotsalainen ym. 2018: 184; 199—202). Pienten lasten viivästynyt kielenkehitys ja itseilmaisun vaikeudet ovat yhteydessä heikompiin sosiaalisiin taitoihin sekä itsesäätely-, keskittymis- ja ongelmaratkaisuvaikkeuksiin (Aro & Laakso & Määttä & Tolvanen & Poikkeus 2014: 1405; 1413—1415).

Lasten sosiaalisemotionaalisia taitoja voidaan tukea havainnoimalla lasten toimintaa. Havainnoimalla pystytään sopeutumaan tilanteeseen ja tukemaan lapsia heti oikealla tavalla sekä vaikuttamaan lasten tunteiden ilmaisemiseen ja käyttäytymiseen (Kurki & Järvenoja & Järvelä 2018: 310; 324; 329—331). Lasten havainnointi tarkoittaa katselemista ja kuuntelemista, miten lapsi keskittyy, leikki ja toimii toisten lasten kanssa. Lapsi-havainnoinnilla päästään ymmärrykseen lapsen tilanteesta ja kokemusmaailmasta sekä kasvusta ja kehityksestä. Havainnointi auttaa arvioimaan myös lapsen vahvuuksia ja vaikeuksia sekä ymmärrystä moraalista. (Pihlaja 2004a: 154—155, 160.)

3.2.2 Ryhmän tuki lapselle

Lasten päivähoitossa vertaissuhteet ja pienryhmätoiminta tukevat sosiaalisemotionaalisia taitoja. Vertaissuhteet ovat lapsen kanssa samanikäisten tai samalla kehitystasolla olevien lasten ryhmä, jossa lapsi voi solmia ystävyyssuhteita, tuntea yhteenkuuluvuutta ja kehittää sosiaalisia ja tiedollisia taitojaan. Ystävyyssuhteet ovat tärkeitä lapsen myönteisen emotionaalisen kokemuksen kehittymiselle, ja ne ehkäisevät torjuttuiksi tulemista ja kiusaamista. (Haapasalo & Kirkkopelto & Repo 2016: 10.) Ystävyyssuhteet ja itsesääntelytaito kehittyvät avoimissa, osallistuvissa ja huomaavaisissa suhteissa ikäistensä kanssa (Veijalainen & Reunamo & Alijoki 2017: 89–103).

Pienryhmätoiminta vahvistaa yhteisöllisyyttä ja edistää lasten vuorovaikutustaitoa (Järvinen & Mikkola 2015: 39). Tutkimusten mukaan ryhmän yhteenkuuluvuuden tunteen vahvistaminen on tärkeää sosiaalisten suhteiden edistämiseksi. Kielelliset ilmaisut, välittämisen osoitus, kunnioittava vastavuoroinen suhde ja yhteiset toiminnot tukevat sosiaalisia taitoja. (Juutinen 2015: 159, 165–167, 170–173.) Pienryhmissä on todettu lisäksi enemmän vertaisten auttamista, kehumista ja kohteliaasti puhumista sekä toverin puolustamista (Wang & Kajamies & Hurme & Kinos & Palonen 2018: 265–266; 270). Samoin aran ja tilanteesta vetäytyvän lapsen on pienemmässä ryhmässä helpompi harjoitella vuorovaikutustaitoja ja kokea osallisuutta ja hyväksynnän tunnetta tärkeän ja välittävän aikuisen läheisyydessä (Pihlaja 2018: 158–171).

Vertaisryhmässä toteutuvat myös oppiminen ja osallisuus myönteisten tunnekokemusten, vuorovaikutussuhteiden ja yhteisöllisyyden tunteen tukemisella (Varhaiskasvatuksen suunnitelman perusteet 2018: 22). Hyväksyntä vertaisryhmässä on lapsen hyvinvoinnin ja kehityksen perusta, jossa aikuiset kannustavat ja auttavat lapsia ylläpitämään ystävyyssuhteita. Tukea tarvitsevat erityisesti vaikeuksia omaavat lapset, joilta puuttuu välineet liittyä lapsiryhmään. (Kirves & Stoor-Grenner 2010: 49–50.)

3.2.3 Kasvatuskumppanuus

Kasvatuskumppanuus tarkoittaa vanhempien ja ammattilaisten yhteistyötä lapsen hyväksi yhteisesti suunniteltujen tavoitteiden toteuttamiseksi. Yhteistyön perustana on perheen kunnioittaminen ja arjen merkityksen korostaminen sekä samanlaisten toimintatapojen sopiminen ja perheen neuvominen. (Rantala 2004: 98–99, 101.) Lapsen positiivisen kasvun ja perheen hyvinvoinnin on todettu olevan yhteydessä. Vanhemmat ovat

lapsensa asiantuntijoita ja päivähoiton opettajat ammattilaisia lapsen kehityksessä. (Rantala 2004: 100.) Tärkeä on, että lapsi tietää, että vanhemmilla ja päiväkodin opettajilla on yhteiset tavoitteet (Wahlberg 2004: 93). Nykyään korostetaan yhä enemmän myös lasten vanhempien kasvatuksen tukemista ja vertaistuen mahdollistamista varhaiskasvatusympäristössä (Pihlaja 2018: 166—167, 172, 174).

Kasvatuskumppanuutta voidaan päiväkodissa edistää vanhempien tapaamisissa ja vanhempainilloissa (Wahlberg 2004: 93). Yhteistyötä edistetään esimerkiksi spontaaneilla keskusteluhetkillä, juhlilla, palavereilla sekä myös vanhempaintoimikunnan järjestämillä tilaisuuksilla tai lasten toiminnan videoinnilla. Verkon välityksellä voi vaihtaa viestejä sähköpostin kautta, tekstiviesteillä tai vanhempien yhteisissä keskusteluryhmissä. (Rantala 2004: 105—106.)

3.2.4 Oppimisympäristö ja arjen menetelmiä

Varhaiskasvatusympäristön tulee olla kehittävä, oppimista tukeva, terveellinen ja turvallinen huomioiden lapsen ikä- ja kehitystasoa (Varhaiskasvatuslaki 2018/540 §3). Oppimisympäristön tulee olla osallisuutta ja vuorovaikutusta vahvistava sekä vertaissuhteiden ja ystävyyssuhteiden syntymistä tukeva. Myönteistä ilmapiiriä auttavat luomaan yhteisesti sovitut säännöt ja toimintatavat sekä monipuoliset leikit, joissa opitaan säätelmään tunteita ja haluja sekä huomiomaan toisten näkökulma. (Varhaiskasvatuksen suunnitelman perusteet 2018: 29—30, 33, 38—39.)

Lasten tunnetaidot sekä kognitiiviset ja sosiaaliset taidot kehittyvät parhaiten, kun oppimisympäristössä on selvät struktuurit ja rutiinit (Kanninen & Sigfrids 2012: 175). Tutkimuksen mukaan laadukas oppimisympäristö, kuten johdonmukainen tiimityö sekä lasten ohjaaminen, vähentää lasten stressin tasoa ja vaikuttaa lasten leikkikäyttäytymiseen myönteisesti (Suhonen ym. 2014: 184, 193).

Kasvatusympäristön olisi hyvä olla myös rauhallinen, koska levottomuus ja hektisyys voivat lisätä päiväkodin arjessa stressiä (Pihlaja 2018: 166—167, 172). Osa lapsista on erittäin herkkiä kaikenlaisille ympäristön virikkeille, kuten väreille, mauille, tuoksuille ja melulle. (Kanninen & Sigfrids 2012: 37). Siitä syystä on tärkeää, että oppimisympäristöstä löytyisi paikka, johon jokainen voi mennä rauhoittumaan tai lepäämään (Kanninen & Sigfrids 2012: 175).

Lasten sosiaalisemotionaalisia taitoja voi tukea monella eri menetelmällä, esimerkiksi leikkien, pelien, satujen, musiikin, liikunnan tai taiteellisen ilmaisun kautta. Lapsen luovuutta vahvistamaan sopivat hyvin vesi-, hiekka- tai savileikit, joista lapsi saa uusia kokemuksia. (Pihlaja 2018: 166—167, 172, 174.) Ryhmässä liikkuminen tai taiteellinen ilmaisuus vahvistavat lasten sosiaalisia taitoja sekä vuorovaikutus- ja itsesäätelytaitoja ja ne kehittävät myönteistä minäkuvaa (Varhaiskasvatuksen suunnitelman perusteet 2018: 42, 47). Tutkimuksen mukaan kuvien ja muiden aistimateriaalien käyttö helpottavat lapsia ilmaisemaan omia tunteitaan ja ymmärtämään niitä paremmin myös kielellisesti (Blackwell & Yeager & Mische-Lawson & Bird & Cook 2014: 204; 221). Samoin satujen avulla voidaan edistää myös lapsen itsetuntoa sekä opettaa käsittelemään tunteita ja ongelmia turvallisesti satuhahmojen kautta ja symbolisen kielen avulla toiminnassa (Lummelahti 2004: 39).

Liikuntatuokioilla voidaan lisätä ryhmään positiivisuutta, innostuneisuutta ja aloitteellisuutta, ja niissä myös ujommat lapset pääsevät harjoittelemaan sosiaalisia taitoja (Takala & Oikarinen & Kokkonen & Liukkonen 2011: 40; 42—44). Liikuntatuokioissa syntyy useimmin haastavia sosiaalisia tilanteita, joissa sosiaaliset taidot kehittyivät merkittävästi erityisesti, kun on huomioitu yhteistyötaidot sekä kuuntelun, kontaktin ottamisen, auttamisen ja oman vuoron odottamisen taidot (Takala & Kokkonen & Liukkonen 2009: 22; 25—27).

3.2.5 Valmiit opetusohjelmat

Tilannekartoituksen (Määttä ym. 2017) mukaan useimmin käytetyt menetelmät lasten tunne- ja sosiaalisten taitojen tukemiseksi olivat Askeleittain-opetusohjelma, Tunnekuksu ja Mututoukka sekä Ihmeelliset vuodet -ohjelma. (Määttä ym. 2017: 33—43.) Lisäksi kyselyssä selvitellään, miten hyvin tunnetaan Muksuoppi- ja Theraplay- menetelmiä, joita lyhyesti tässäkin avataan.

Askeleittain-opetusohjelma kehittää sosiaalisia ja tunnetaitoja, tukee lasten empatiantaitoa, itsehallinta- ja ongelmaratkaisutaitoja sekä tunteiden säätelyä. Lisäksi se auttaa välttämään aggressiota ja ennaltaehkäisemään kiusaamista sekä vahvistaa myönteistä sosiaalista käyttäytymistä vetäytyvillä lapsilla. Askeleittain-opetusohjelma viittaa ensisijaisesti kodin kasvatukseen tärkeyteen, jonka jälkeen päiväkodin opetus on ”toinen askel”. Pienin Askelin -opetusohjelma on uudempi kehitetty versio, jossa on huomioitu myös alle neljävuotiaat ja lasten vanhemmat otetaan vielä vahvemmin mukaan. Oppimistaidot ovat

uusi opetusalue. Taitoja vahvistetaan arjen tilanteissa viikkoteemojen ja käsinukkien avulla. (Askeleittain 2015.)

Tunneuku ja mututoukka on tunnetaito-ohjelma, jossa opitaan tunnistamaan ja nimeämään tunnetaitoja ja empaattisuutta leikkien, satujen ja kuvallisen ilmaisun sekä draaman avulla. Tässäkin ohjelmassa myös vanhemmat osallistuvat toimintaan. (Peltonen & Kullberg-Piilola & Kullberg-Turtiainen 2002.)

Ihmeelliset vuodet -ohjelma on ongelmaratkaisuopas 2-8-vuotiaiden lasten vanhemmille, jossa käsitellään lapsen kehitystä, vanhemmuutta ja lasten käyttäytymishäiriöitä ja ratkaisuja puuttua niihin sekä lasten tunteiden ja sosiaalisten taitojen tukemista (Webster-Stratton 2010).

Muksuopin menetelmä perustuu ajatukseen, että lapsilla ei ole ongelmia, vaan he eivät ole vielä oppineet tarvittavia taitoja. Tavoitteena on askeleiden avulla motivoida lapsia osallistumaan aktiivisesti ratkaisemaan itse omia haasteitaan oppimalla siihen tarvittavia uusia taitoja, joita harjoitellaan säännöllisesti. (Furman 2003.)

Theraplay menetelmä on leikkisä, yksilöllinen yhteyttä rakentava lyhytterapianmuoto, jossa keskitytään neljään ongelmaan: päivittäisten kokemusten keho jäsentyminen, vähäinen henkilökohtainen vuorovaikutus, riittämätön empatiaa ja hoivaa antava fyysinen kosketus ja sopivien haasteiden puute. Menetelmällä pyritään hoitamaan lapsen ja hoitajan välistä vuorovaikutusta vahvistamalla kiintymyssuhdetta, itsetuntoa sekä sitoutumista ja luottamusta sosiaalisissa suhteissa. (Jernberg & Booth 2003: 17, 29.) Vuorovaikutusleikit vahvistavat aikuisen ja lapsen emotionaalista suhdetta (Kanninen & Sigfrids 2012: 101).

4 Opinnäytetyön toteutus

Opinnäytetyö toteutettiin tapaustutkimuksellisesti yhdessä yksityisessä päiväkodissa, josta kerättiin tietoa kyselylomakkeen avulla henkilökunnalta heidän kokemuksistaan lasten sosiaalisemotionaalisten taitojen tukemisesta päiväkodin arjessa. Aineistoa analysoitiin sisällönanalyysin menetelmin.

4.1 Aineistonkeruumenetelmä

Aineisto kerättiin kyselylomakkeen avulla. Kyselytutkimuksella saadaan tietoa siitä, mitä ihminen ajattelee ja minkä takia hän toimii tietyissä tilanteissa tietyllä tavalla (Tuomi & Sarajärvi 2009: 72). Kyselylomake on mittausväline, jonka avulla esitetään kohderyhmälle kysymyksiä aiheesta. Mittareina tässä tutkimuksessa ovat kysymykset, jotka selvittelevät vastaajien ymmärrystä käsitteistä ja heidän asenteitaan arvojaan. Kysymyksien sisältöön vaikuttaa tutkijan asiantuntemus ja tieto aiempien tutkimusten tuloksista. (Vehkalahti 2008: 11—12, 17—18.)

Kyselylomakkeen kysymykset ja rakenne on muodostettu opinnäytetyön teoriaosuuden pohjalta. Ensimmäisessä osuudessa selvitetään taustatietoja ja toisessa kartoitetaan työntekijöiden aiheeseen liittyvien käsitteiden ymmärrystä ja sitä, miten he tunnistavat lasten sosiaalisemotionaalisia vaikeuksia. Kolmannessa osuudessa selvitetään, miten työntekijät tukevat lasten sosiaalisemotionaalisia taitoja ja millaisia menetelmiä he käyttävät. Viimeiseksi kerätään tietoa työntekijöiden mielipiteitä oman osaamisen kehittämistarpeesta ja päiväkodin arjen toiminnan kehittämisestä.

Kyselylomake koostuu sekä vapaamuotoisista avoimista, että valmiita vaihtoehtoja tarjoavista suljetuista kysymyksistä. Valmiilla vaihtoehtoilla on tarkoitus saada selkeää tietoa ja avoimilla vastauksilla kerätä sellaista tutkimuksen kannalta tärkeää tietoa, joka muuten voisi jäädä huomaamatta (Vehkalahti 2008: 24—25). Avoimet kysymykset eivät sulje pois mitään vaihtoehtoja ja sen takia niillä voi saada luotettavampia vastauksia ja sellaista tietoa, jota tutkija ei olisi strukturoituihin kysymyksiin asettanut (Kananen 2011: 31, 41). Kysymyksinä on käytetty myös monivalintakysymyksiä, joiden mittaustaso voi jäädä heikommaksi, mutta joiden avulla voi löytää eri vastausvaihtoehtojen yleisyyksiä (Vehkalahti 2008: 28—29).

Kyselylomake (Liite 2) lähetettiin luvan saamisen jälkeen päiväkodin johtajalle sähköpostiin. Kyselyyn pääsi vastaamaan verkkosivulle johtavan linkin kautta ja vastaukset tallentuivat sähköiseen muotoon Google Drive -järjestelmän pohjalle. Kyselylomakkeen runko ja kysymykset luotiin käyttämällä opinnäytetyössä muodostunutta teoriaosuuden runkoa. Google Drive valikoitui kyselylomakkeen pohjaksi, koska se on selkeä ja yleisesti tunnettu ohjelma.

4.2 Aineiston analyysi

Analyysin menetelmäksi muodostui teorialähtöinen analyysi. Menetelmän taustalla on aikaisemman teorian testaaminen, jossa tutkittava ilmiö ja siihen liittyvät käsitteet määritellään etukäteen. Analyysiä ja päätelmiä ohjaa aikaisemman teorian kehys, josta myös tutkimuskysymykset ja analyysin runko muodostetaan. (Tuomi & Sarajärvi 2009: 97—98, 113.)

Sisällönanalyysiä pidetään laadullisen tutkimuksen metodina sekä laajana teoreettisena pohjana, jossa tarkoitetaan kirjoitettujen sisältöjen analyysiä osana laajaa teoreettista pohjaa (Tuomi & Sarajärvi 2009: 91). Sisällönanalyysillä voidaan kirjallisessa muodossa olevaa aineistoa analysoida systemaattisesti ja objektiivisesti, jolloin aineiston ilmiötä tiivistetään (Tuomi & Sarajärvi 2009: 103).

Aineistoa pelkistettiin jättämällä tutkimuksen kannalta epätärkeä tieto pois ja tiivistämällä tai pilkkomalla aineistoa pienempiin osiin (Tuomi & Sarajärvi 2009: 109—111). Laadullisen aineiston litteroinnilla saatiin aineistosta tekstimuotoinen pohja eli aineiston kirjoitettiin kirjalliseen muotoon. Litteroinnissa haasteena on aineiston lopputuloksen arvioiminen etukäteen. (Kananen 2014: 101—103.)

Seuraavaksi etsittiin aineistosta samankaltaisia aihepiirejä ja teemoja. Teemoittelussa katsotaan, mitä mistäkin teemasta on sanottu. (Tuomi & Sarajärvi 2009: 93.) Teemat nousivat esille opinnäytetyössä muodostuneesta teoriapohjasta. Ensimmäinen teema oli lasten sosiaalisemotionaaliset vaikeudet ja niiden tunnistaminen. Toinen teema oli lasten sosiaalisemotionaalisten taitojen tukeminen ja kolmas työntekijöiden osaamisen ja päiväkodin toiminnan kehittäminen.

4.3 Eettisyys

Opinnäytetyössä on huomioitu hyvät tieteelliset käytännöt (Tutkimuseettinen neuvottelukunta 2012: 6—7). Teoriaosuudessa on pyritty eettisesti kestävään tiedonhankintaan ja jokaiseen lähteeseen on viitattu huolellisesti myös tekstissä, kunnioittaen toisten tutkijoiden töitä. Samoin opinnäytetyön tutkimusosuuden suorittamisessa ja aineiston hankinnassa sekä dokumentoinnissa on toimittu tarkasti ja suunnitelmallisesti. Kyselylomak-

keen ja jokaisen vastaajan vastaukset on tallennettu huolellisesti sekä tulokset on esitetty rehellisesti. Opinnäytetyötä varten on hankittu tarvittavat tutkimusluvut päiväkodin johtajilta ja pyydetty suostumus kyselyyn osallistuneilta.

Opinnäytetyössä on huomioitu Tutkimuseettisen neuvottelukunnan (2009) eettiset periaatteet. Ihmistieteisiin kuuluvat kunnioittavat eettiset periaatteet ovat: tutkittavan itsemääräämisoikeuden kunnioittaminen, vahingoittamisen välttäminen sekä yksityisyys ja tietosuoja (Tutkimuseettinen neuvottelukunta 2009: 4—11). Tässä opinnäytetyössä on huomioitu kyselyyn osallistumisen vapaaehtoisuus. Mahdollisille vastaajille on lähetetty ennen kyselyyn vastaamista saatekirje (Liite 1), jossa on annettu tarvittavaa tietoa opinnäytetyön tarkoituksesta ja tavoitteista sekä kyselyyn osallistumisesta. Vastaajien itsemääräämisoikeutta on kunnioitettu heidän päätöksellään osallistua kyselyyn. Yksilön tietosuoja on huomioitu vastaajien anonymitteillä ja aineiston salassapidolla.

4.4 Luotettavuus

Laadullisen tutkimuksen luotettavuutta määrittelevät tieteen totuus ja objektiivisuus (Tuomi & Sarajärvi 2009: 134—149). Tieteen totuuteen liittyy esimerkiksi vastaajien ilmaisujen totuutena tulkitseminen sekä tutkijan puolueettomuus eli, kuinka vahvasti tuo tutkija tuo omaa näkökulmaansa johtopäätöksiin (Tuomi & Sarajärvi 2009: 134—149).

Mittauksen luotettavuuteen ja laatuun vaikuttavat muodostettujen kysymysten sisältö, kielellinen ilmaisu ja tekniset asiat. Mittauksen luotettavuutta määräävät käsitteet validiteetti, eli onko mitattu, mitä piti sekä reliabiliteetti, eli kuinka tarkasti on mittaus suoritettu sen toistettavuuden kannalta. (Vehkalahti 2008: 40—41; Tuomi & Sarajärvi 2009: 136—139.) Tässä opinnäytetyössä reliabiliteetti tarkoittaa, että samanlaisen kyselytutkimuksen suorittamisella uudestaan samoille henkilöille lähiaikoina, saadaan todennäköisesti samanlainen tulos. Reliabiliteetin vaatimuksia huomioiden on pyritty tuomaan esille selkeästi opinnäytetyön prosessi ja kyselylomakkeen (Liite 2) kysymykset.

Sisäinen validiteetti eli tulkinnan ristiriidattomuus kuvaa luotettavuutta, eli samasta aineistosta eri tutkijat tulevat samaan johtopäätökseen. (Kananen 2014: 150—154.) Molemminpuolinen väärinymmärrys voi olla yksi haaste laadullisessa tutkimuksessa. Vastaajien kirjoittamaa aineistoa voi tutkija tulkita eri tavalla kuin vastaaja on tarkoittanut ja samasta aineistosta voi saada eri tulkintoja. Tutkijan kokemukset, kiinnostus ja ymmärrys vaikuttavat kokonaisuutena tutkimuksen tuloksiin. (Kananen 2011: 19.)

Kyselytutkimuksen luotettavuutta ilmaisee myös vastausprosentti, eli kuinka moni vastasi kyselyyn. Tyypillisesti vastausprosentti jää alle 50%. (Vehkalahti 2008: 44.) Kyselytutkimukseen vastasi mahdollisista vastaajista puolet, mikä ilmaisee riittävää luotettavuutta tässä opinnäytetyössä. Kyselyyn motivoiminen oli haastavaa ja odotettavissa oli pieni vastausmäärä.

Tutkimuksen luotettavuutta voidaan tarkastella vielä opinnäytetyön riittävällä dokumentoinnilla ja vahvistettavuudella sekä vertaamalla opinnäytetyön tuloksia toisiin samankaltaisiin tutkimuksiin (Kananen 2014: 150—154). Luotettavuudessa on kyse myös tutkimusprosessin julkisuudesta eli tutkija raportoi tutkimuksen prosessin yksityiskohtaisesti (Tuomi & Sarajärvi 2009: 142). Opinnäytetyön johtopäätöksissä pyritään vertaamaan tuloksia toisiin opinnäytetyön teoriassa esitettyihin tutkimuksiin, huomioimalla lähteiden käyttökriittisyyttä ja mahdollisesti uusimpia lähteitä.

5 Opinnäytetyön tulokset

Kysely lähetettiin kahdeksalle työntekijälle, joista neljä vastaasi kyselyyn. Taustatiedoissa selvisi, että vastaajat olivat ammatiltaan sekä lastentarhanopettajia, että lastenhoitajia. Työkokemusta oli enemmistöllä yli kymmenen vuotta ja yhdellä vastaajalla alle kymmenen vuotta. Kolme työntekijää työskenteli yli kolmevuotiaiden lasten kanssa ja yksi alle kolmevuotiaiden lasten ryhmässä. Tasan puolet vastaajista koki saaneensa riittävästi koulutusta lasten sosiaalisemotionaalisten taitojen tukemiseksi ja toiset vastaajat kokivat saaneensa vain vähän koulutusta.

5.1 Lasten sosiaalisemotionaaliset haasteet

Lasten sosiaalisemotionaalisilla taidoilla ymmärrettiin kahden vastauksen perusteella lasten sosiaalisia taitoja sekä toisten vastausten mukaan empatian taitoa ja itsehallinnan taitoa. Vapaan vaihtoehdon kohdalla oli lisätty myös toisten huomioon ottamisen taito ja kaksi vastaajaa nosti esille sosiaaliset taitot ja tunnetaidon.

Sosiaalisemotionaalisiksi haasteiksi vastaajat nimesivät vuorovaikutukseen ja tunnetaitoihin liittyvät ongelmat sekä ”toisten ja omien tunteiden tunnistamisen ja ilmaisun vaikeuden”. Samoin vastauksina oli kirjoitettu ”empatian puute ja itsesäätelyn ongelmat” ja ”vaikeus saada yhteys lapseen”. Lapsen mahdollisen kehitysvaikeuden yhteys sosiaalisemotionaalisiin vaikeuksiin nimettiin kerran.

Lasten sosiaalisemotionaalisten vaikeuksien tunnistamisessa korostui eniten lasten havainnointi vuorovaikutustilanteissa ja päivittäisissä kanssakäymisissä sekä tuokioissa ja leikki-tilanteissa, johon viittasi kaksi vastaajaa. Lisäksi nousi esille oman työn reflektoinnin tärkeys niin itsenäisesti, kuin työryhmässä yleisesti. Samoin lasten sosiaalisemotionaalisia vaikeuksia tunnistettiin, kun lapsi ei pystynyt ottamaan toisia huomioon ja hänellä oli keskittymisvaikeuksia.

Osa vastaajista koki joskus riittämättömyyden tunnetta ja tunnistavansa lasten sosiaalisemotionaalisia haasteita hyvin huonosti. Yhden vastaajan kokemuksen mukaan kaikkiin tilanteisiin puuttuminen voi olla haastavaa, ja ”tuntosarvet pitää olla pystyssä koko ajan ja tuntuu ettei riitä kaikkeen”. Puolet vastaajista kohtasi lasten sosiaalisemotionaalisia vaikeuksia päivittäin ja puolet melko usein.

Lasten sosiaalisemotionaalisten vaikeuksien ilmenemiseen vaikuttivat kaikkien vastaajien mielestä paljon lapsen heikko kielellinen taito ja erittäin paljon lapsen heikko itsehallinnan taito. Lisäksi puolet vastaajista koki, että lapsen heikot sosiaaliset taidot vaikuttavat erittäin paljon ja puolet olivat sitä mieltä, että ne vaikuttivat paljon. Samoin kahden vastaajan mielestä lasten sosiaalisemotionaalisia vaikeuksia lisäävät erittäin paljon lapsen perheen sisäiset ongelmat, epäjohdonmukainen kasvatus, turvallisen ja sensitiivisen aikuisen puute sekä iso lapsiryhmä päiväkodissa. Toisaalta toiset vastaajat kokivat näiden tekijöiden vaikuttavan paljon tai joskus. Puolet vastaajista koki, että lapsen heikot sosiaaliset taidot vaikuttavat paljon lasten sosiaalisemotionaalisiin vaikeuksien ilmenemiseen. Iso lapsiryhmä koettiin merkitykselliseksi vain joskus kahden vastaajista mielestä.

Lapsen temperamentilla, heikolla itsetunnolla ja vähäisellä tuella koettiin olevansa paljon merkitystä lasten sosiaalisemotionaalisten haasteiden ilmenemiseen kahden vastauksen mukaan. Toisaalta samojen tekijöiden koettiin vaikuttavan myös joskus sekä erittäin paljon. Työntekijöiden vaihtuvuudella koettiin päiväkodissa olevan merkityksellistä kahden vastaajan mielestä paljon ja kahden vastaajan mielestä joskus. Kiireisen ilmapiirin vaikutus oli kahden vastauksen perusteella merkityksellinen joskus, mutta toisten vastausten perusteella myös paljon tai jopa erittäin paljon. Median väkivaltaisuuksien ja liian ahtaisten oppimistilojen uskottiin kahden vastaajan mielestä vaikuttavan joskus, toisten vastaajien mielestä paljon tai erittäin paljon. Vapaasti lisättiin, että lasten kehitykseen liittyvien poikkeavuuksien ja ”tilanteiden, jossa on hälinää” sekä ruoan vaikutuksen yhteydellä ongelmien ilmenemiseen voi olla merkitystä.

Lasten sosiaalisemotionaalisia vaikeuksia ilmeni kahden vastauksen perusteella erittäin paljon vapaan leikin aikana ja siirtymätilanteissa sekä kahden vastauksen perusteella paljon ulkoilun aikana. Samalla toiset vastaajat kokivat, että vapaan leikin aikana ja siirtymätilanteissa häiriöitä esiintyy paljon tai joskus. Ulkoilun aikana haasteita tulee esiin vastaajien mielestä myös erittäin paljon, mutta myös joskus. Häiriötilanteita ruokailuhetkillä koettiin esiintyvän kahden vastaajan mielestä joskus, mutta toisten vastaajien mielestä paljon tai erittäin paljon. Lepohetkillä ja oppimistuokioilla koettiin haasteita esiintyvän joskus ja harvemmin erittäin paljon. Muissa tilanteissa kohdattiin lapsen sosiaalisemotionaalisia vaikeuksia, kun ”lapsi ei pysty tulemaan toimeen häneen negatiivisesti vaikuttavan tilanteen kanssa ja menettää itsehallinnan”.

Lasten vaikeus löytää kavereita kohdattiin työpaikalla kolmen vastaajan kokemuksesta joskus ja yhden kokemuksesta usein. Ongelmia vertaisten kanssa esiintyi työntekijöiden mielestä niin vähän, joskus kuin erittäin paljon ja paljon. Tunteiden ilmaisemisen tai ymmärtämisen vaikeutta, ylivilkkautta ja impulsiivisuutta sekä aggressiivisuutta koettiin esiintyvän päiväkodissa kahden vastaajan mielestä paljon, mutta toisten vastausten perusteella myös erittäin paljon sekä joskus. Heikkoa lasten empatian taitoa kohdattiin työpaikalla kahden vastauksen perusteella joskus, mutta myös paljon ja erittäin paljon. Vetäytymistä toiminnasta useimmat vastaajat kokivat kohdanneensa joskus ja yksi erittäin usein. Lasten pelokkuutta esiintyi joskus kaikkien vastausten perusteella. Myös hiljaisuutta esiintyi vähän sekä joskus. Lasten välistä kiusaamista oli kaksi vastaajaa kohdannut työpaikalla joskus, yksi vastaaja usein ja yksi vähän, toisaalta lasten kiusattavaksi joutumista oli tunnistettu kahden vastauksen perusteella joskus ja kahden vastauksen mielestä vähän. Lapsen heikkoa itsesäätelyn taitoa puolet olivat kohdanneet erittäin usein ja puolet joskus.

Lasten sosiaalisemotionaalisten vaikeuksien ja huonon käyttäytymisen koettiin ylipäänsä olevansa lisääntyneen vuosien aikana. Esille nostettiin itsesäätelyn vaikeuksien ja impulsiivisuuden sekä aggressiivisuuden lisääntyneen erityisesti väkivaltaisen median suurentuneen käytön myötä. Samoin lasten keskittymis- ja kuuntelutaidot sekä pettymysten sietokyky olivat vastaajien mielestä heikentyneet. Lisäksi vastaajat kokivat lasten kielen- taidon ja puheentuottamisen vaikeuksien sekä vanhempien vaativuuden lisääntyneen vuosien aikana. Poikien ja tyttöjen sosiaalisemotionaaliset vaikeudet koettiin aika yhtäläisesti samanlaisiksi, mutta joidenkin mielestä pojilla esiintyy vaikeuksia enemmän.

5.2 Sosiaalisemotionaalisten taitojen tukeminen

Lasten kielen taitoa oli tietoisesti tukenut kaksi vastaaja vähän ja muut vastaajat joskus tai paljon. Arjen toiminnoissa opetettiin lapsille tunnetaitoja paljon tai erittäin paljon. Hyvin toimivaksi todettiin tunnekartta: ”Teimme isompien kanssa tunnekartan, joka todettiin hyväksi”. Päivärytmiä tuettiin myös kuvilla, tunnekorteilla, päivärytmikartalla ja tunnenopan käytöllä.

Lasten toimintaa havainnoitiin kyselyn tuloksien mukaan paljon ja erittäin paljon, ja siihen käytettiin muutenkin vastaajien mielestä päiväkodin arjessa paljon aikaa ”Aikuiset havainnoivat paljon ja keskustelevat havainnoineistaan yhdessä”. Lasten leikeissä oltiin kahden vastauksen perusteella läsnä joskus, mutta myös paljon ja erittäin paljon. Aikuisen läsnäoloa ja lapsen aktivointia lisäävät toiminnot ja menetelmät koettiin hyödylliseksi toimintatavaksi tukea sosiaalisemotionaalisia taitoja.

Kehumista ja kannustamista, jotka todettiin hyvin toimiviksi, käytti kaksi vastaajaa erittäin paljon ja kaksi vastaajaa paljon. Kaikki vastaajat auttoivat löytämään kavereita paljon. Toisaalta vertaissuhteita tuettiin vaihtelevasti, kuten erittäin paljon sekä myös vähän. Lapsiryhmän yhteisöllisyyttä vahvistivat säännöllisesti kolme työntekijää erittäin paljon.

Kaksi vastaajaa edisti lasten osallisuutta ja itseluottamusta erittäin paljon ja kaksi vastaajaa paljon. Lasten itsenäisyyttä tuettiin kahden vastauksen perusteella joskus, toiset vastaajat tukivat sitä paljon tai erittäin paljon. Itsesäätelyn taitoa tukivat ja hiljaisia lapsia huomioivat työssään säännöllisesti kaksi vastaajaa paljon, toiset paljon tai joskus.

Pienryhmätoimintaa käytettiin päiväkodin toimintatapana vastaajien mielestä erittäin paljon sekä paljon: ”Kaikki toimintamme on pienryhmätoimintaa”. Lasten yksilöllisellä huomioinnilla ja ohjauksella todettiin olevan suuri merkitys lasten sosiaalisemotionaalisten taitojen tukemiselle ja sitä toteutettiin erittäin paljon sekä paljon päiväkodin arjessa.

Sosiaalisemotionaalisten taitojen tukemiseksi eniten käytettiin menetelminä liikuntaa, musiikkia ja taidetta (kolme vastausta). Myös kirjoja ja tarinoita käytettiin kahden vastauksen perusteella paljon sekä joskus. Esille oli nostettu esimerkkinä Liisa Ahokkaan luentojen merkitys lasten sosiaalisemotionaalisten taitojen käsittelemisessä: ”Kävimme Liisa Ahokkaan luennolla, joka avasi minulle täysin uuden maailman käsitellä sos.em. taitoja”.

Kuva- ja toimintakortteja oli käyttänyt kolme vastaajaa joskus ja yksi paljon. Toisaalta Muksuoppi-, Theraplay- tai Askelettain- menetelmiä suurin osa vastaajista ei ollut käyttänyt ollenkaan tai sitten yksi vastaaja oli käyttänyt joskus tai vähän.

Arjen toiminnoissa käytettiin menetelminä vielä kaverikerhoja, lapsen päivän tähtenä olemista ja vaativissa tilanteissa aikuisen keskittymistä yhden lapsen tukemiseen: ”Yhden aikuisen huomio niissä tilanteissa, jotka voidaan etukäteen arvella haastavaksi”. Samoin käytettiin lasten sosiaalisemotionaalisia taitoja tukevia ryhmäleikkejä ja pelejä. Päiväkodin toimintatapoina sekä arjen menetelminä käytettiin myös positiivista CV:tä ja tilanteiden sanoittamista ristiriitojen ratkaisemiseksi, johon käytettiin vastausten perusteella paljon aikaa: ”Tilanteiden sanotusta sekä ennen, että varsinkin konfliktin jälkeen. Mitä tapahtui oikeasti. Missä kukin lapsi oli ja mitä he sanoivat ja tekivät”.

Vastausten perusteella myönteisen kasvuympäristön tulee olla turvallinen, ja siinä on tutut aikuiset ja pieni ryhmä. Samoin kiireettömyyttä ja rauhallista ilmapiiriä sekä kodinomaista tunnelmaa pidettiin tärkeänä hyvän kasvuympäristön luomiseksi. Yksi vastaaja nosti esille myös riittävän aikuisten määrän merkityksen ja erityisen tuen saatavuuden merkityksen.

5.3 Työntekijöiden osaamisen kehittäminen

Lasten sosiaalisemotionaalisten vaikeuksien kanssa koki tulevansa toimeen hyvin puolet vastaajista. Yksi vastaaja koki pärjäävänsä erittäin hyvin ja yksi joskus. Suurin osa vastaajista koki saavansa riittävästi resursseja tukeakseen lasten sosiaalisemotionaalisia taitoja. Yksi vastaaja nosti esille työtoverin avun ja tuen merkityksen.

Vastaajat kokivat tarvitsevänsä lisää mielenkiintoisia koulutuksia tai luentoja, jotta he voisivat kehittää omaa osaamistaan ja paremmin tukea lasten sosiaalisemotionaalisia taitoja ja tunnistaa vaikeuksia. Koulutuksiin tai luentoihin olisi hyvä sisältyä myös käytännön esimerkkejä. Samoin perheneuvoloiden ammattilaisten päiväkotikäyntien uskottiin olevan hyödyllistä: ”Olen avoin kaikelle koulutukselle”, ”Mielenkiintoinen koulutus täynnä esimerkkejä”, ”Perheneuvolan ammattilaiset käyvät päiväkodilla”.

Päiväkodin toiminnan ja arjen kehitysehdotuksissa korostettiin monesti, miten tärkeä olisi saada riittävästi aikaa lasten yksilölliseen havainnointiin ja huomiointiin sekä aikuisen mahdollisuuden olla läsnä: ”Pienemmät ryhmät, enemmän aikaa lapsen yksilölliselle

huomioimiselle”, ”Panostaan läsnäoloon ja yksilölliseen lapsen huomioimiseen”. Lapsen havainnoinnin tärkeyttä perusteltiin paremmalla lapsituntemuksella ja kehityksen tukemisella: ”Mitä paremmin tuntee lapset, sen helpompaa heidän ominaisuutensa ja mahdolliset tuen tarpeensa on ottaa huomioon”. Oman työn reflektoinnin ja kollegoiden kanssa keskustelemisen uskottiin auttavan päiväkodin toimintatapojen kehittämistä. Lisäksi mainittiin, että arjen toimintoja tukevat koulutetut ja turvalliset aikuiset.

Kyselyn lopuksi vastaajat lisäsi, että lasten sosiaalisemotionaalisten taitojen tukeminen on heidän mielestään erittäin tärkeää ja että siihen pitäisi kiinnittää enemmän huomiota myös varhaiskasvattajia kouluttamalla: ”Sos.em taitoihin pitäisi kiinnittää enemmän huomiota niin päiväkodissa, koulussa, kotona, kuin varhaiskasvattajien koulutuksessakin!”.

6 Johtopäätökset

Seuraavaksi tarkastellaan aineiston tuloksista ilmenneitä isompia yhtäläisyyksiä ja kyselylomakkeen vastauksista esille tulleita arjen menetelmiä, joita verrataan opinnäytetyön teoriaosuudessa oleviin tieteellisiin tutkimustuloksiin. Tarkoitus on luoda yhteenveto, ottamalla pohjaksi opinnäytetyön tutkimuskysymykset ja tavoitteet.

6.1 Sosiaalisemotionaalisten haasteiden tunnistaminen

Opinnäytetyön tutkimuskysymyksenä oli saada tietoa, millaisia lasten sosiaalisemotionaalisia vaikeuksia tunnistetaan päiväkodin arjessa. Samoin tavoitteena oli saada kuvaus siitä, miten sosiaalisemotionaalisia vaikeuksia tunnistetaan ja mitä käsitteellä ymmärretään.

Käsite sosiaalisemotionaaliset taidot ymmärrettiin eri näkökulmien mukaisesti vähän eri tavoin. Kyselyn vastausten perusteella lasten sosiaalisemotionaalisia vaikeuksia kohdatiin usein ja niitä tunnistettiin päiväkodissa hyvinkin monenlaisesti. Eniten vaikeuksien tunnistamisessa nousivat esille lapsen toiminnan havainnointi ja oman työn reflektointi. Aikuisen läsnäolon ja havainnoinnin merkitys lapsen kokemusmaailman, roolien ja toimintatapojen ymmärtämiseksi ja merkitystä on huomattu myös tutkimuksissa (Pihlaja 2004a: 154—155; Kurki & Järvenoja & Järvelä 2018: 310; 324; 329—331).

Lasten sosiaalisemotionaalisina haasteina ymmärrettiin useimmin häiriökäyttäytyminen, kuten ylivilkkaus, impulsiivisuus ja aggressiivisuus. Esille nousivat lisäksi itsesäätelyn ja

vuorovaikutus- ja tunnetaitojen vaikeudet. Toisaalta vastaajat olivat kohdanneet vähemmän lasten kiusattavaksi joutumista ja lasten hiljaisuutta, pelokkuutta ja vaikeutta löytää kaveria tai lapsen vetäytymistä toiminnasta. Toisissakin tutkimuksissa huomattiin helpommin lasten ulospäinsuuntautuvia käytösongelmia ja itsesäätelyn ongelmia, mutta myös kiusaamista (Pihlaja 2018: 151–157; Mihic & Novak 2018: 235; 242–249).

Hiljaisten lasten, vetäytyvän käytöksen ja kiusaamisen vähäinen havainnointi vastauksissa voi herättää ajatuksen, että onko työntekijöillä riittävästi välineitä tunnistaa näitä ominaisuuksia lapsilla ja tukea heitä oikealla tavalla. Vetäytyvän käyttäytymisen ilmene mistä on kuitenkin toisten tutkimusten mukaan havainnoitu (Pihlaja 2018: 157–158). Tutkimuksen mukaan temperamentiltaan rauhallisempien ja hiljaisempien lasten tunteiden ilmaisemisen taitojen tukemista tulisi huomioida yhtä hyvin, jotta heidän vuorovaikutustaitojaan voitaisiin tukea ja ennaltaehkäistä syrjäytymistä (Kanninen & Sigfrids 2012: 39).

Opinnäytetyön tavoitteena oli myös selvittää, mikä on päiväkodin työntekijöiden mielestä merkityksellistä lasten sosiaalisemotionaalisten vaikeuksien ilmenemisessä ja missä tilanteissa niitä kohdataan. Kaiken eniten koettiin olevansa merkitystä lapsen heikolla itsehallinnalla ja kielen taidolla sekä sosiaalisilla taidoilla. Samanlaisia huomioita oli myös tutkimuksissa (Sala & Pons & Molina 2014: 445–451; Veijalainen & Reunamo & Alijoki 2017: 89–103).

Esille nousivat myös lapsen perheen sisäiset ongelmat, epäjohdonmukainen kasvatus, turvallisen ja sensitiivisen aikuisen puute ja ison lapsiryhmän merkitys. Samoin vähäisen tuen, heikon itsetunnon, lapsen temperamentin ja työntekijöiden vaihtuvuuden merkitys ilmeni vastauksissa. Mainittujen riskitekijöiden lisäksi esiintyi muissa tutkimuksissa myös pitkien hoitopäivien ja ympäristössä vallitsevien ristiriitaisten odotuksien, arvojen ja asenteitten vaikutus lasten sosiaalisemotionaalisten haasteiden esiintymiseen (Pihlaja 2018: 141, 149–150, 162; Kanninen & Sigfrids 2012: 41, 55; Wahlberg 2004: 90–91). Voi huomata, että lasten sosiaalisemotionaalisten vaikeuksien esiintymiseen liittyvät tekijät voivat olla hyvin erilaisia ja niitä voi olla paljonkin. Siitä syystä pitäisi tarkastella lasten oppimisympäristöä kokonaisuutena. Varhaiskasvattajien pitäisi voida säännöllisesti arvioida tarvetta muuttaa oppimisympäristöä vastaamaan lasten tarpeita.

Toisaalta ristiriitaisia vastauksia tuli median väkivaltaisuuden, kiireisen ilmapiirin ja ah-
taiden oppimistilojen merkityksestä. Lisäksi tuloksissa mainittiin myös lapsen kehityk-

seen liittyvien poikkeavuuksien sekä mahdollisesti ruuan yhteys lapsen sosiaalisemotionaalisten ongelmiin. Viimeisestä havainnosta olisi myös kiinnostava saada lisää tutkimustietoa. Vastauksesta ei voi kuitenkaan päätellä, onko työntekijä miettinyt sokereiden määrän vaikutusta käytösongelmien yleistymiseen vai jotain muuta.

Opinnäytetyön tuloksissa nousi esille myös kaikkien vastaajien kokemus lasten sosiaalisemotionaalisten vaikeuksien lisääntymisestä vuosien aikana. Lisääntyneinä ongelmina mainittiin lapsen haastava käyttäytyminen, kuten itsesääätelyn vaikeus, impulsiivisuus, aggressiivisuus ja pettymysten sietokyky. Samoin kielen kehityksen vaikeuksien, keskittymisvaikeuksien sekä vanhempien vaativuuden koettiin lisääntyneen vuosien aikana. Varhaiskasvattajien kokemukset tulisi ottaa vakavasti ja arvioida, missä tulisi tehdä muutoksia, että voitaisiin vähentää lasten sosiaalisemotionaalisia haasteita.

Lisäksi opinnäytetyön tavoitteena oli selvittää, millaisissa tilanteissa päiväkodin työntekijät kohtasivat kaikkien eniten lasten sosiaalisemotionaalisia vaikeuksia. Tuloksien mukaan vaikeuksia esiintyi eniten vapaan leikin aikana, siirtymätilanteissa ja ulkoilun aikana. Kaikkien vähiten kohdattiin vaikeuksia lepohetkillä ja oppimistuokioilla. Häiriöitä kohdattiin kuitenkin kaikissa mahdollisissa päiväkodin arjen tilanteissa jonkin verran. Tuloksien perusteella voi todeta, että lasten sosiaalisemotionaaliset haasteet ilmenevät kaikissa päiväkodin arjen toiminnoissa. Tässäkin on syytä pohtia oppimisympäristön ja toimintatapojen merkitystä lasten käyttäytymismallien muodostumiselle. Havainnoimalla niitä tilanteita, joissa häiritäviä esiintyy voi auttaa löytämään sopivampia toimintatapoja lasten ohjaamiseksi sujuvammin.

6.2 Sosiaalisemotionaalisten taitojen tukeminen päiväkodin arjessa

Opinnäytetyön toisena tutkimuskysymyksenä oli saada tietoa, miten lasten sosiaalisemotionaalisia taitoja tuetaan päiväkodissa. Arjen toimintatapoja ja menetelmiä selvisikin hyvin monenlaisia, kuten lasten toiminnan havainnointi, ryhmän yhteisöllisyyden vahvistaminen ja yksilöllinen huomiointi sekä pienryhmätoiminta.

Vaikka kyselyn tuloksien mukaan lasten kielellisten taitojen vaikeuksien koettiin lisääntyneen vuosien aikana ja kielellistä taitoa tuettiin vain vähäisissä määrin, selvisi toisen kysymyksen avulla, että lasten kielellisiä taitoja tuettiin päiväkodissa kuitenkin monella tavalla. Lasten kielellistä ilmaisua ja ymmärtämistä tuettiin esimerkiksi päivärytmin kuvittamisella ja tilanteiden sanoittamisella. Samoin tutkimuksissa on korostettu kielellisen

taidon tukemisen tärkeyttä ja sen yhteyttä sosiaalisemotionaalisiin taitoihin ja itsetuntoon (Poikkeus & Aro & Adenius-Jokivuori 2014: 286; Paavola-Ruotsalainen ym. 2018: 184; 199—202).

Lisäksi lasten tunnetaitoja vahvistettiin tunnekorteilla, tunnekartalla ja tunnenoppaalla. Hyödylliseksi koettiin erilaiset kirjat ja aktivointia lisäävät menetelmät. Valitettavasti kyselylomakkeen avulla ei tullut selville, millaisista kirjoista ja menetelmistä on ollut apua eniten. Kirjojen ja menetelmien otsikot olisi ollut syytä tuoda myös esille, koska niistä olisi voinut olla apua toisten työntekijöiden toiminnan tukemisessa. Kysymyksen asettelu on saattanut aiheuttaa sen, että vastaajat eivät ole pitäneet sellaista tietoa tärkeäksi mainita tässä kohdassa.

Päiväkodissa käytetyistä arjen toimintatavoista nähdään, miten yksinkertaisilla tavoilla ja myönteisesti ja lapsilähtöisesti työntekijät ovat pyrkineet tukeman lasten sosiaalisemotionaalisia taitoja. Esimerkiksi eniten koettiin apua olevan positiivisesta CV:stä, kannustamisesta ja huomioinnista. Lasten ystävyysuhteita vahvistettiin kaverikerhoilla ja itsetuntoa tuettiin nimittämällä lapsen ”päivän tähdeksi”. Myös tutkimuksissa korostettiin kannustuksen ja kehumisen tärkeyttä tunnetaitojen kehittämiseksi (Kajamies & Mattinen & Kaurila & Lehtonen 2016: 162—163).

Vaikka suurin osa vastaajista oli läsnä lasten leikeissä vaan joskus, pyrittiin vaativissa tilanteissa jopa varamaan yksi aikuinen lapsen tueksi. Myös tutkimuksissa on korostettu opettajien aktiivista läsnäoloa ryhmässä ja kiinnostusta lasten toiminta kohtaan merkityksellisenä tekijänä lasten sosiaalisemotionaalisten taitojen kehittymiselle (Kurki & Järvenoja & Järvelä 2018: 310; 324; 329—331).

Vastausten perusteella lasten itsenäisyyttä tuettiin tietoisesti vaihtelevasti. Osa työntekijöistä enemmän, toiset vähemmän, mistä voi todeta, että päiväkodissa on yhdenmukaisesta toiminnasta sovittu ehkä epäselvästi. Lasten autonomian tukeminen kuitenkin vahvistaa tutkimuksen mukaan myös lasten sosiaalisia taitoja, leikkitaitoja, tunnetaitoja, itsesäätelyä sekä ajattelun ja oppimisen taitoja (Rautamies & Koivula & Vähäsantanen 2018: 53; 59—61).

Eniten käytettyjä menetelmiä olivat liikunta, musiikki ja taide sekä erilaiset kirjat. Kuva- ja toimintakortteja oli käytetty jonkin verran. Luovan ilmaisun menetelmä ja liikunnan merkitys on nostettu esille myös tutkimuksessa, jossa mainittiin lisäksi sadut ja vesi-

hiekkaja- ja savileikit (Pihlaja 2018: 166—167, 172, 174). Kaikkien vähiten oli kuitenkin käytetty erilaisia valmiita opetusohjelmia ja oppaita, kuten Askelettain-ohjelma, Theraplayta ja Muksuoppia, jotka Tilannekartoituksen (2017) mukaan olivat yleisimmin käytetyt menetelmät (Määttä ym. 2017).

Paras kasvuympäristö lasten sosiaalisemotionaalisten taitojen tukemiseksi oli useimpien vastaajien mielestä turvallinen, kodinomainen, kiireetön ja rauhallinen. Samaa ovat havainnoineet myös Pihlaja (2018) ja Kanninen & Sigfrids (2012). Lisäksi pienet ryhmät ja pienryhmätoiminta sekä riittävän suuri määrä tuttuja aikuisia ryhmässä edistävät lasten sosiaalisemotionaalisia taitoja myös vastaajien kokemuksiensa mukaan. Pienryhmien hyötyä lasten yhteisöllisyyden tunteelle, itsenäisyydelle ja kielen- sekä sosiaalisemotionaalisille taidoille on havaittu myös seuraavassa tutkimuksessa (Wang & Kajamies & Hurme & Kinos & Palonen 2018: 265—266).

Tuloksista ei tullut selvästi esille, että päiväkodissa olisi tietoisesti ja johdonmukaisesti pyritty takaamaan oppimisympäristössä selviä rutiineja ja struktuureja. Tutkimuksen mukaan rutiinien ja struktuurien merkitys koettiin tärkeänä lasten tunnetaitojen, kognitiivisten ja sosiaalisten taitojen kehittymiselle (Kanninen & Sigfrids 2012: 175). Tämäkin voi johtua siitä, että kyselylomakkeen kysymysten asettelu ei antanut vastaajille mahdollisuutta tuoda sellaista tietoa esille. Selkeät rutiinit ja struktuurit määräävät kuitenkin päiväkodin arjen päivän perusrakennetta.

6.3 Työntekijöiden osaamisen ja päiväkodin toiminnan kehittäminen

Monet vastaajat kokivat tulevansa hyvin toimeen lasten sosiaalisemotionaalisten vaikeuksien kanssa ja saaneensa riittävästi koulutusta sekä resursseja lasten tukemiseksi. Kuitenkin joidenkin työntekijöiden mielestä lasten sosiaalisemotionaalisten haasteiden tunnistaminen voi olla myös joskus vaikeaa ja he saattoivat joskus tuntea riittämättömyyden tunnetta. Työntekijät kokivat erittäin merkitykselliseksi työtovereiden avun ja tuen, joita tässä opinnäytetyössä esitetyissä tutkimuksissa ei tullut esille. Edellisen pohjalta voidaan todeta, miten tärkeää on työyhteisön ja työtiimien yhteistyön sujuminen lasten sosiaalisemotionaalisten taitojen tukemisen kannalta. Tästä syystä voi olla aiheellista myös panostaa työtiimien toiminnan parantamiseen, yhteisten käytäntöjen sopimiseen ja työhyvinvointiin.

Vaikka kyselyn vastauksista ei noussut selkeitä ja konkreettisia toiveita lisäkoulutukseen lasten parempien sosiaalisemotionaalisten taitojen tukemiseksi, vastaajat olivat avoimin mielin valmiita osallistumaan kaikenlaisiin koulutuksiin. Erityisesti oltiin kiinnostuneita sellaisista koulutuksista, jotka tukisivat toimintaa konkreettisilla käytännön esimerkeillä. Yhtenä ehdotuksena oli yhteistyö perheneuvoloiden ammattilaisten kanssa. Selkeä tarvetta olisi koulutuksiin, mutta niiden tulisi olla enemmän työntekijöiden ja lasten tarpeita vastaavia.

Suurin osa vastaajista koki, että päiväkodin toimintaa ja arkea voisi kehittää paremmin panostamalla pienryhmätoimintaan, lapsen yksilölliseen huomiointiin ja läsnäoloon sekä oman työn reflektointiin, vaikka niitä päiväkodissa toteutettiin. Niihin kaikkiin tarvitaan riittävästi aikaa ja työntekijöitä, mikä joskus voi olla todellisuudessa hankala toteuttaa päiväkodin arjessa.

Yleisesti ottaen koettiin aiheen olevan tärkeä ja päiväkotia pidettiin hyvänä oppimisympäristönä. Vastaajat olivat varsin samaa mieltä siitä, että asiaan pitäisi kiinnittää huomiota enemmän kaikkialla lapsen oppimisympäristössä, kuten myös varhaiskasvattajia kouluttaen.

7 Pohdinta

Opinnäytetyön aihe kohdistui varhaiskasvatusikäisiin lapsiin ja lähtökohtana oli varhaiskasvattajien haasteet löytää sopivia toimintatapoja lasten sosiaalisemotionaalisten taitojen tukemiseksi. Tavoitteena oli kerätä tietoa yhden yksityisen päiväkodin työntekijöiden kokemuksista ja päiväkodin toimintatavoista sekä selvittää heille merkityksellisiä tekijöitä lasten sosiaalisemotionaalisten vaikeuksien ilmenemisessä. Lisäksi haluttiin opinnäytetyön avulla selvittää kasvattajien mahdollista koulutustarvetta ja toimintatapoja päiväkodin arjen kehittämiseksi, jotta lasten sosiaalisemotionaalisia taitoja voitaisiin tukea tehokkaammin. Aiheen koki yhteistyökumppani tärkeäksi ja ajankohtaiseksi ja päiväkodin johtajat halusivat saada tukea päiväkodin toimintatapojen kehittämiseksi.

Opinnäytetyön tutkimusosuus suoritettiin kyselyn avulla, johon vastasi puolet päiväkodin työntekijöistä. Vastausmäärä on kvalitatiivisen tutkimuksen kannalta riittävän suuri ja laadukas. Kuitenkaan tuloksia ei voi yleistää liikaa, koska puolet vastauksista jäi puuttumaan. Kyselyn tuloksista tulee esille ehdotuksia, joita voi käyttää päiväkodin toiminnan

kehittämiseksi ja ideoita työntekijöille sopivien mahdollisten koulutusten löytämiseksi, jossa keskitytään lasten sosiaalisemotionaalisten taitojen tukemiseen.

Opinnäytetyön aineiston tuloksien esittelyllä yhteistyökumppanille pyritään herättämään päiväkodin työyhteisössä keskustelua aiheesta, jolloin voi tulla esille lisää arvokasta tietoa menetelmistä lasten sosiaalisemotionaalisten taitojen tukemiseksi yhteistyökumppanille. Samoin opinnäytetyön teoriaosuudesta voivat varhaiskasvattajat löytää luettavaa tai he voivat soveltaa mainittuja toimintatapoja ja menetelmäoppaita omaan työhön. Opinnäytetyö voi inspiroida teorian yhteydessä varhaiskasvattajia tarkastelemaan toimintatapoja eri näkökulmista, jotta he löytäisivät sopivia menetelmiä ja arjen käytänteitä. Lisäksi aihe tulee kokonaisuudessa tietoisemmaksi, kun työntekijät ovat saaneet mahdollisuuden pohtia esimerkiksi kysymysten avulla omia ajattelumallejaan ja työn toimintatapojaan. Silloin kyselylomake on toiminut, kuin itsereflektoinnin välineenä.

Kyselylomakkeessa oli jaoteltuja osioita, joista yhdessä voi keskittyä lasten sosiaalisemotionaalisten vaikeuksien tunnistamiseen, toisessa taitojen tukemiseen ja menetelmiin sekä viimeisessä työntekijöiden ja päiväkodin toimintatapojen kehittämisohjeisiin. Kyselylomakkeen rakenteella on pyritty tekemään helpoksi käsitellä aihetta, jonka tarkasteluun voi myös myöhemmin palata. Jaottelu on auttanut myös aineiston analyysissä ja johtopäätöksiä tekemisessä.

Aineiston tuloksien pohjalta on tehty menetelmistä ja toimintavoista johtopäätökset, johon on lisätty myös teoriaosuudessa löytyvien tutkimusten tuloksia. Johtopäätökset toimivat yhteenvedona, josta on apua päiväkodin työntekijöille kartoittaa omien ja työtiimien toimintatapojen vahvuuksia ja kehittämiskohteita.

Opinnäytetyön tavoitteet ja tutkimuskysymykset huomioitiin teoriaosuutta rakentaessa. Teoriaosuudessa pyrittiin ottamaan laaja ja yleistävä näkökulma, eikä siinä keskitytty liian syvästi yhteen konkreettiseen menetelmään. Enemminkin haluttiin tuoda näkyville erilaisia yksinkertaisia vaihtoehtoja, joita varhaiskasvattajat voivat soveltaa omaan työhönsä. Keskeistä oli aikuisen toiminnan, koko lapsiryhmän ja oppimisympäristön merkityksen selkeyttäminen lasten sosiaalisten ja emotionaalisten taitojen kehittämisessä.

Samoin haluttiin selvittää, miten tuttuja yleisimmät menetelmäoppaat ovat. Tarkoitus oli saada tietoa, mistä oppaista on ollut erityisesti hyötyä, mutta niiden vähäinen käyttö työ-

yhteisössä, ei antanut siitä riittävästi informaatiota. Voidaan vain todeta, että menetelmäoppaat ovat tässä päiväkodissa vieraita ja että siellä on enemmän keskitytty arjen toimintatapoihin sekä luoviin menetelmiin lasten sosiaalisemotionaalisten taitojen tukemiseksi.

Sekä tutkimuksista että kyselystä selvisi sensitiivisen aikuisen roolin ja lämpimän läsnäolon tärkeys lasten toiminnan ohjaamisessa. Lapset tarvitsevat empaattisia ja kiinnostuneita kasvattajia lähelleen ja heidän pitää saada kokea itsensä merkitykselliseksi. Lapset tarvitsevat myös aikuisen ohjausta ja tukea, jotta he voisivat ymmärtää omia ja toisten tunteita ja oppia sopivalla tavalla olemaan vuorovaikutuksessa toisten kanssa.

Samoin muodostui käsitys oppimisympäristön merkityksestä lasten sosiaalisemotionaalisten taitojen muodostumiselle. Monipuolisia virikkeitä ja luovia toimintatapoja suosiva oppimisympäristö, jossa on tilaa myös rauhoittumiseen, on merkityksellistä lasten sosiaalisemotionaalisten taitojen edistymisessä, niin tutkimuksien kuin kyselyyn vastanneidenkin mukaan. Kyselyyn vastaajat korostivat myös kodinomaisuutta, pieniä lapsiryhmiä ja tuttuja ja turvallisia aikuisia.

Koko opinnäytetyön prosessissa ja johtopäätöksissä tulisi ottaa huomioon, että opinnäytetyön tekijänä on yksi henkilö, minkä vuoksi monipuoliseen työn reflektointiin on voinut jäädä puutteita ja johtopäätökset tuloksista voivat olla liian subjektiivisia. Laadullisuutta on pyritty nostamaan kyselylomakkeen laajuudella, jolla on kuitenkin omat haasteensa, kuten suuren aineiston analysointi. Samoin minulla on vain vähäistä kokemusta kyselylomakkeen laatimisesta, minkä takia kielellinen rakenne on voinut saada vastaajat ymmärtämään kysymysten tarkoituksen väärin ja merkityksellistä tietoa on voinut olla jäädä ilmaisematta.

Opinnäytetyön aiheella ja tutkimusosuudella on merkitystä varhaiskasvatuksen kentällä ja varhaiskasvatuksen työntekijöille. Lasten sosiaalisemotionaalisia haasteita voi olla haastava havainnoida ja ymmärtää sekä löytää sopivia arjen menetelmiä sosiaalisemotionaalisten taitojen tukemiseksi, mikä selvisi myös kyselyn avulla tämänkin päiväkodin kohdalla. Koska nyky-yhteiskunnan ilmapiiri on kiireinen ja lapset joutuvat toimimaan isoissa lapsiryhmissä, joissa myös työntekijät voivat vaihtua usein, lapset joutuvat kohtaamaan entistä enemmän itsesäätelyn ja vuorovaikutuksen haasteita myös vastaajien kokemuksesta. Opinnäytetyössä ilmeni selkeä tarve tukea varhaiskasvatuksen työnteki-

jöitä löytämään sopivia arjen menetelmiä lasten sosiaalisemotionaalisten taitojen tukemiseksi. Erityisesti olisi huomioitava se, että monet pienet yksityiset päiväkodit voivat jäädä vain omien voimavarojensa varaan ja niiden voi olla haastavaa löytää sopivia käytännön toimintatapoja.

Kehittämisehdotuksena olisi kerätä laajemmin tietoja useammassa yksityisessä ja kunnallisessa päiväkodissa käytössä olevista menetelmistä ja toimintatavoista lasten sosiaalisemotionaalisten taitojen tukemiseksi. Tarpeellista olisi myös kartoittaa, miten huomioitaan ja tuetaan hiljaisia tai vetäytyviä lapsia. Voisi olla hyödyllistä esimerkiksi luoda sellainen väline tai ympäristö, jossa työntekijät voisivat keskenään jakaa kokemuksiaan ja toimintatapojaan lasten sosiaalisemotionaalisten taitojen vahvistamiseksi. Opinnäytetyön tuloksista selvisi myös, että ruuan yhteyttä lasten sosiaalisemotionaalisten haasteiden ilmenemiseen olisi tarvetta tutkia lisää.

Lähteet

Aro, Tuija & Laakso, Marja-Leena & Määttä, Sira & Tolvanen, Asko & Poikkeus, Anna-Maija 2014. Associations Between Toddler-Age Communication and Kindergarten-Age Self-Regulatory Skills. *Journal of Speech, Language and Hearing Research* 57. 1405–1417. Saatavana osoitteesta: <https://jyx.jyu.fi/bitstream/handle/123456789/47831/Aro_et_al_associations_between2015.pdf?sequence=1>. Luettu: 19.02.2019.

Aro, Tuija 2014. Itsesäätely ja tarkkaavaisuus. Teoksessa Siiskonen, Tiina & Aro, Tuja & Ahonen, Timo & Ketonen, Ritva (toim.) *Joko se puhuu? Kielenkehityksen vaikeudet varhaislapsuudessa*. Jyväskylä: PS-kustannus. 265—285.

Askeleittain 2015. Hogrefe Psykologinen Kustannus Oy. Saatavana osoitteesta: <<https://www.hogrefe.fi/testit/askeleittain/AskeleittainEtusivu.html>>. Luettu: 02.04.2019.

Blackwell, Angela Labrie & Yeager, Danielle C. & Mische-Lawson, Lisa & Bird, Ryan J. & Cook, Donna Marie 2014. Teaching Children Self-Regulation Skills within the Early Childhood Education Environment: A Feasibility Study. *Journal of Occupational Therapy, School, & Early Intervention* 7. 204–224. Saatavana osoitteesta: <<https://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/19411243.2014.966013?scroll=top&needAccess=true>>. Luettu: 19.02.2019.

Furman, Ben 2003. *Muksuoppi: ratkaisun avaimet lasten ongelmiin*. Keuruu: Otavan Kirjapaino Oy.

Haapasalo, Tiina & Kirkkopelto, Katri & Repo, Laura 2016. *Mun ja Sun juttu- Lasten sosiaalisten taitojen vahvistaminen kiusaamisen ehkäisyssä*. Helsinki: Lasten Keskus.

Jernberg, M. Ann & Booth, B. Phyllis 2003. *Theraplay. Vuorovaikutusterapian käsikirja*. Suom. Träff, Tytti. Helsinki: Psykologinen Kustannus Oy.

Juutinen, Jaana 2015. Lasten yhteenkuuluvuuden rakentuminen päiväkotiarjen pienissä kertomuksissa. *Varhaiskasvatuksen Tiedelehti. Journal of Early Childhood Education Research* 4 (2). Saatavana osoitteesta: <<https://jecer.org/fi/wp-content/uploads/2015/12/Juutinen-issue4-2.pdf>>. Luettu 02.02.2019.

Järvinen, Kirsi & Mikkola, Petteri 2015. Oletko sä meidän kaa? Näkökulmia osallisuuteen ja yhteisöllisyyteen varhaiskasvatuksessa. Helsinki: Pedatieto Oy.

Kajamies, Anu & Mattinen, Aino & Kaurila, Maria-Loviisa & Lehtonen, Emma 2016. Emotional support constructing high quality scaffolding in day care. Varhaiskasvatuksen Tiedelehti. Early Childhood Education Research. 5 (1). Saatavana osoitteessa: <<https://jecer.org/fi/wp-content/uploads/2016/06/Kajamies-Mattinen-Kaurila-Lehtonen-issue5-1.pdf>>. Luettu: 02.02.2019.

Kananen, Jorma 2008. Kvali. Kvalitatiivisen tutkimuksen teoria ja käytänteet. Jyväskylän ammattikorkeakoulun julkaisuja 93. Jyväskylä: Jyväskylän ammattikorkeakoulu.

Kananen, Jorma 2011. Kvantti: Kvantitatiivisen opinnäytetyön kirjoittamisen käytännön opas. Heikkinen, Risot (toim) Jyväskylän Ammattikorkeakoulun julkaisuja -sarja 118. Jyväskylä: Jyväskylän Ammattikorkeakoulu.

Kananen, Jorma 2014. Laadullinen tutkimus opinnäytetyönä. Miten kirjoitan kvalitatiivisen opinnäytetyön vaihe vaiheelta. Jyväskylä: Jyväskylän ammattikorkeakoulu.

Kanninen, Katri & Sigfrids, Arja 2012. Tunne minut! Turva ja tunteet lapsen silmin. Jyväskylä: PS-kustannus.

Keltikangas-Järvinen, Liisa 2010. Sosiaalisuus ja sosiaaliset taidot. Juva: WS Bookwell Oy.

Kirves, Laura & Stoor-Grenner 2010. Kiusaavatko pienetkin lapset? Mannerheimin Lastensuojeluliitto. Saatavana osoitteessa: <<https://dzmdrerwnq2zx.cloudfront.net/prod/2017/08/01174913/Kiusaavatko-pienetkin-lapset.pdf>>. Luettu: 27.02.2019.

Kurki, Kristiina & Järvenoja, Hanna & Järvelä, Sanna 2018. Exploring Regulatory Interactions Among Young Children and Their Teachers: A Focus on Teachers' Monitoring Activities. Varhaiskasvatuksen Tiedelehti. Journal of Early Childhood Education Research 7 (2). 310–337. Saatavana osoitteesta: <<https://jecer.org/fi/wp-content/uploads/2018/12/Kurki-Jarvenoja-Jarvela-issue7-2.pdf>>. Luettu: 17.02.2019.

Lummelahti, Leena 2004. Tavoitteena vahva itsetunto. Teoksessa Pihlaja, Päivi & Viitala, Riitta (toim.). Erityiskasvatus varhaislapsuudessa. Helsinki: WSOY. 34—41.

Løkken, Ingrid Midteide & Broekhuizen, Martine L. & Barnes, Jacqueline & Moser, Thomas & Bjørnstad, Elisabeth 2018. Interaction Quality and Children's Social-Emotional Competence in Norwegian ECEC. *Varhaiskasvatuksen Tiedelehti. Journal of Early Childhood Education Research* 7 (2). 338—361. Jecer. Saatavana osoitteesta: <<https://jecer.org/fi/wp-content/uploads/2018/12/Lokken-Broekhuizen-Barnes-Moser-Bjornstad-issue7-2.pdf>>. Luettu: 15.02.2019.

Mihic, Josipa & Novak, Miranda 2018. Importance of Child Emotion Regulation for Prevention of Internalized and Externalized Problems. *Varhaiskasvatuksen Tiedelehti. Journal of Early Childhood Education Research* 7 (2). 235—254. Jecer. Saatavana osoitteesta: <<https://jecer.org/fi/wp-content/uploads/2018/12/Mihic-Novak-issue7-2.pdf>>. Luettu 15.02.2019.

Määttä, Sami & Koivula, Merja & Huttunen, Kerttu & Paananen, Mika & Närhi, Vesa & Savolainen, Hannu & Laakso, Marja-Leena 2017. Lasten sosioemotionaalisten taitojen tukeminen varhaiskasvatuksessa. Tilannekartoitus. Opetushallitus ja Jyväskylän yliopisto. Raportit ja selvitykset 2017: 17. Saatavana osoitteesta: <https://www.oph.fi/download/188456_lasten_sosioemotionaalisten_taitojen_tukeminen_varhaiskasvatuksessa.pdf>. Luettu: 02.04.2019.

Paavola-Ruotsalainen, Leila & Rantalainen, Katariina & Alakortes, Jaana & Carter, Alice C. & Ebeling, Hanna E. & Kunnari, Sari 2018. Social-Emotional/Behavioural Problems and Competencies in Toddlers: Relationships with Early Vocabulary Development. *Varhaiskasvatuksen Tiedelehti. Journal of Early Childhood Education Research* 7 (2). 184—206. Saatavana osoitteesta: <<https://jecer.org/fi/wp-content/uploads/2018/12/Paavola-Ruotsalainen-Rantalainen-Alakortes-Carter-Ebeling-Kunnari-issue7-2.pdf>>. Luettu: 16.02.2019.

Pang, Dominique & Frydenberg, Erica & Liang, Rachel & Deans, Jan & Su, Liying 2018. Improving Coping Skills and Promoting Social and Emotional Competence in Preschoolers: A Pilot Study on COPE-R Program. *Varhaiskasvatuksen Tiedelehti. Journal of Early Childhood Education Research* 7 (2). 362—391. Saatavana osoitteesta:

<<https://jecer.org/fi/wp-content/uploads/2018/12/Pang-Frydenberg-Liang-Deans-Su-issue7-2.pdf>>. Luettu: 18.02.2019.

Peltonen, Anne & Kullberg-Piilola, Tarja & Kullberg-Turtiainen, Marjo 2002. Tunnemuksu ja mututoukka: tunnetaito-ohjelma esikouluun ja alkuopetukseen. Helsinki: Lasten keskus.

Pihlaja, Päivi 2004a. Havainnointi arvioinnin keinona. Teoksessa Pihlaja, Päivi & Viitala, Riitta (toim.). Erityiskasvatus varhaislapsuudessa. Helsinki: WSOY. 154—161.

Pihlaja, Päivi 2018. Sosiaalis-emotionaalinen kehitys ja sen vaikeudet. Teoksessa Pihlaja, Päivi & Viitala, Riitta (toim.): Varhaiserityiskasvatus. Jyväskylä: PS-kustannus. 141—181.

Poikkeus, Anna-Maija & Aro, Tuija & Adenius-Jokivuori, Merja 2014. Sosiaaliset taidot. Teoksessa Siiskonen, Tiina & Aro, Tuja & Ahonen, Timo & Ketonen, Ritva (toim.) Joko se puhuu? Kielenkehityksen vaikeudet varhaislapsuudessa. Jyväskylä: PS-kustannus. 286—310.

Rantala, Anja 2004. Perheen ja päivähoiton yhteistyö. Teoksessa Pihlaja, Päivi & Viitala, Riitta (toim.) Erityiskasvatus varhaislapsuudessa. Helsinki: WSOY. 97—110.

Rautamies, Erja & Koivula, Merja & Vähäsantanen, Katja 2018. Lastentarhanopettaja lasten autonomian tukijana varhaiskasvatuksessa. Varhaiskasvatuksen Tiedelehti. Journal of Early Childhood Education Research 7 (1). 53—75. Saatavana osoitteesta: <<https://jecer.org/fi/wp-content/uploads/2018/06/Rautamies-Koivula-Vahasantanen-issue7-1.pdf>>. Luettu: 16.02.2019.

Repo, Laura 2015. Pienet lapset ja kiusaamisen ehkäisy. Jyväskylä: PS-kustannus.

Sala, Maria Nives & Pons, Francisco & Molina, Paola 2014. Emotion regulation strategies in preschool children. British Journal of Development Psychology 32. 440—453. Saatavana osoitteesta: <<http://web.a.ebscohost.com.ezproxy.metropolia.fi/ehost/pdfviewer/pdfviewer?vid=13&sid=a14ce319-54a5-4d34-9cce-7236e41400e5%40sdc-v-sessmgr01>>. Luettu: 14.02.2019.

Suhonen, Eira & Sajaniemi, Nina & Alijoki, Alisa & Hotulainen, Risto & Nislin, Mari & Kontu, Elina 2014. Lasten stressinsäätely, reagoitaitapumukset ja leikkikäyttäytyminen päiväkotiympäristössä. Suomen psykologinen seura. Psykologia lehti. 49 (03). 184—197. Saatavana osoitteessa: <<https://docplayer.fi/9482927-Lasten-stressinsaately-reagoitaitapumukset-ja-leikkikayttaytyminen-paivakotiymparistossa.html>>. Luettu: 04.03.2019.

Takala, Katri & Kokkonen, Marja & Liukkonen, Jarmo 2009. Päiväkotilasten sosioemotionaalisten taitojen kehittäminen liikuntatuokioiden avulla. Liikunta ja Tiede 46 (1) 22—29. Saatavana osoitteessa: <https://fl-cdn.scdn1.secure.raxcdn.com/files/sites/4708/l-t109_tutkimusartikkeli_takala-ca65c31d-3d5a-44f9-a741-c97661260e69.pdf>. Luettu: 11.02.2019.

Takala, Katri & Oikarinen, Arja & Kokkonen, Marja & Liukkonen, Jarmo 2011. Sosioemotionaalaisia taitoja kehittävän liikuntaintervention ilmapiiri päiväkodeissa. Liikunta ja Tiede 48 (6), 40—45. Saatavana osoitteessa: <https://fl-cdn.scdn1.secure.raxcdn.com/files/sites/4708/l-t611_tutkimusartikkelit_40-45_lowres-82906efa-ef01-40da-a110-6e8b13cb5edd.pdf>. Luettu 11.02.2019.

Tutkimuseettinen neuvottelukunta 2009. Humanistisen, yhteiskuntatieteellisen ja käytäytymistieteellisen tutkimuksen eettiset periaatteet ja ehdotus eettisen ennakoarvioinnin järjestämiseksi. Helsinki. Verkkodokumentti: <<https://www.tenk.fi/sites/tenk.fi/files/eettisetperiaatteet.pdf>>. Luettu: 20.06.2019.

Tutkimuseettinen neuvottelukunta 2012. Hyvä tieteellinen käytäntö ja sen loukkausepäilyjen käsitteleminen Suomessa. Tutkimuseettisen neuvottelukunnan ohje 2012. Verkkodokumentti: <https://www.tenk.fi/sites/tenk.fi/files/HTK_ohje_2012.pdf>. Luettu: 20.06.2019.

Varhaiskasvatuslaki 2018/540. Annettu Helsingissä 13.06.2018.

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2018. Opetushallitus. Määräykset ja ohjeet 2018: 3a. Saatavana osoitteesta: <https://www.oph.fi/download/195244_Varhaiskasvatussuunnitelman_perusteet19.12.2018.pdf>. Luettu: 1.03.2019.

Vehkalahti, Kimmo 2008. Kyselytutkimuksen mittarit ja menetelmät. Helsinki: Kustannus-osakeyhtiö Tammi.

Veijalainen, Jouni, Reunamo, Jyrki & Alijoki, Alisa 2017. Children`s self-regulation skills in the Finnish day care environment. Varhaiskasvatuksen Tiedelehti. Journal of Early Childhood Education Research. 6 (1). Saatavana osoitteessa: <<https://jecer.org/fi/wp-content/uploads/2017/09/Veijalainen-Reunamo-Alijoki-issue6-1.pdf>>. Luettu: 2.02.2019

Vuorovaikutustaitoja voi oppia. Suomen Mielenterveys ry. Saatavana osoitteesta: <<https://mieli.fi/fi/mielenterveys/ihmissuhteet/vuorovaikutustaitoja-voi-oppia> >. Luettu: 12.07.2019

Wahlberg, Karl-Erik 2004. Perhe ja vuorovaikutusnäkökulma lapsen käyttäytymiseen. Teoksessa Pihlaja, Päivi & Viitala, Riitta (toim.). Erityiskasvatus varhaislapsuudessa. Helsinki: WSOY. 79—96.

Wang, Yili & Kajamies, Anu & Hurme, Tarja-Riitta & Kinos, Jarmo & Palonen, Tuire 2018. Now it`s Your Turn. Preschool Children`s Social and Emotional Interaction in Small Groups. Varhaiskasvatuksen Tiedelehti. Journal of Early Childhood Education Research 7 (2). 255—281. Saatavana osoitteesta: <<https://jecer.org/fi/wp-content/uploads/2018/12/Wang-Kajamies-Hurme-Kinos-Palonen-issue7-2.pdf>>. Luettu: 16.02.2019.

Webster-Stratton, Carolyn 2010. Ihmeelliset vuodet: ongelmratkaisuopas 2-8 vuotiaiden lasten vanhemmille. Valentine, Riikka (suom.). Helsinki: ER-Paino.

Liite 1. Saatekirje

Hei lastentarhanopettajat ja lastenhoitajat!

Olen Agnes Lipp viimeisen vuoden sosionomiopiskelija Metropolia Ammattikorkeakoulusta. Teen tämän kyselylomakkeen osana opinnäytetyötä ”Lasten sosiaalisemotionaalisten taitojen tukeminen”, jonka raportissa käytän kyselylomakkeen tuloksia. Tavoitteena on kartoittaa Teidän kokemuksia lasten sosiaalisemotionaalisten vaikeuksien tunnistamisesta ja taitojen tukemisesta eri menetelmillä sekä kehittämistarpeesta. Lasten sosiaalisemotionaalisten taitojen tukeminen on erittäin tärkeä myös kiusaamisen ja syrjäytymisen ennaltaehkäisemisessä.

Kyselylomakkeen vastaaminen on vapaaehtoinen ja nimetön. Vastaukset käsitellään luottamuksellisesti ja vastaajien henkilöllisyyttä ei voi tunnista. Teidän vastaukset ovat erittäin tärkeitä ja auttavat luomaan opinnäytetyöhöni monipuolisuutta ja kehittämään myös päiväkodin arjen toimintaa. Tulokset esitetään talvella 2019 päiväkodille.

Pyydän, että vastaat kyselyyn 8.04.2019- 26.04.2019 välillä. Kyselyyn pääset klikkaamalla seuraava linkkiä:

Kiitos etukäteen ajastanne ja vastauksistanne!

Keväisin terveisin,

**Agnes Lipp, sosionomi opiskelija
agnesl@metropolia.fi**

Tutkimusluvan suostumus:

Annan suostumukseni osallistua tähän kyselytutkimukseen ja anna luvan käyttää vastauksiani opinnäytetyössä.

Liite 2. Kyselylomakkeen runko

Kokemuksia varhaiskasvatusikäisten lasten sosiaalisemotionaalisten taitojen tukemisesta.

Taustatiedot:

1. Mikä on nykyinen ammattisi?
2. Kuinka monta vuotta on työkokemusta nykyammattissasi?
3. Missä päiväkodissa työskentelet?
4. Minkä ikäisten lasten kanssa nykyammattissasi työskentelet?
5. Kuinka kattavasti olet saanut kolutusta sosiaalisemotionaalisten taitojen tukemiseksi?

Lasten sosiaalisemotionaaliset vaikeudet ja niiden tunnistaminen:

6. Sosiaalisemotionaalisella taidolla ymmärrän
 - a) Vuorovaikutustaito
 - b) Kunnioittava asenne toisia kohtaan
 - c) Empatia taitoa
 - d) Ongelmaratkaisutaitoa
 - e) Tunnetaidot
 - f) Sosiaaliset taidot
 - g) Itsehallinta taito

Mitkä vielä ovat mielestäsi tärkeät lasten sosiaalisemotionaaliset taidot?

7. Mitkä ovat mielestäsi lasten sosiaalisemotionaaliset vaikeudet?
8. Miten tunnistat työssäsi, että lapsella on sosiaalisemotionaalisia vaikeuksia?
9. Miten usein olet työssäsi kohdannut lasten sosiaalisemotionaalisia haasteita/vaikeuksia?
10. Kuinka paljon vaikuttaa mielestäsi lasten sosiaalisemotionaalisten vaikeuksien ilmenemiseen seuraavat tekijät? (Erittäin paljon, Paljon, Joskus, Vähän, Erittäin vähän)
 - a) Lapsen temperamentti
 - b) Lapsen perheen sisäiset ongelmat
 - c) Lapsen heikko sosiaaliset taidot
 - d) Lapsen heikko kielen taito

- e) Lapsen heikko itsetunto
- f) Lapsen heikko itsehallinta
- g) Epäjohdonmukainen kasvatus
- h) Työntekijöiden vaihtuvuus päivähoidossa
- i) Kiireinen ilmapiiri päiväkodissa
- j) Turvallisen ja sensitiivisen aikuisen puute
- k) Median väkivaltaisuus
- l) Iso lapsiryhmä päivähoidossa
- m) Vähäinen tuki
- n) Liian ahtaat oppimistilat

Mikä vielä mielestäsi lisää tai vaikuttaa lasten sosiaaliemotionaalisten vaikeuksien ilmenemiseen?

11. Kuinka usein seuraavissa tilanteissa lasten sosiaalisemotionaalisia vaikeuksia työssäsi ilmenee? (Erittäin usein, Usein, Joskus, Vähän, Ei ollenkaan)
- a) Vapaan leikin aikana
 - b) Ruokailu
 - c) Lepohetki
 - d) Oppimistuokio
 - e) Ulkoilu
 - f) Siirtymätilanne

Esiintyykö lasten sosiaalisemotionaalisia vaikeuksia työssäsi vielä muissa tilanteissa? Millaisissa?

12. Kuinka usein olet kohdannut seuraavia lasten haasteita tai ongelmia työpaikalla? (Erittäin usein, Usein, Joskus, Vähän, Ei ollenkaan)
- a) Vaikeus löytää kavereita
 - b) Ongelmia vertaisten kanssa
 - c) Vaikeus ilmaista ja ymmärtää tunteita
 - d) Heikko empatia taito
 - e) Ylivilkkaus ja impulsiivisuus
 - f) Aggressiivisuus
 - g) Vetäytyminen toiminnasta
 - h) Pelokkuus
 - i) Hiljaisuus
 - j) Kiusaaminen
 - k) Kiusattavavaksi joutuminen

l) Heikko itsesäätely taito

Oletko kohdannut vielä muita lasten sosiaalisemotionaalisia vaikeuksia tai haasteita?

Millaisia?

13. Koetko lasten sosiaalisemotionaalisten vaikeuksien lisääntyneen vuosien aikana? Mitkä asiat ovat muuttuneet?

14. Eroaako poikien ja tyttöjen sosiaalisemotionaaliset vaikeudet? Miten?

Lasten sosiaalisemotionaalisten taitojen tukeminen:

15. Miten säännöllisesti olet käyttänyt seuraavia arjen toimintoja lasten sosiaalisemotionaalisten taitojen tukemiseksi? (Erittäin paljon, Paljon, Joskus, Vähän, En ollenkaan)

- a) Kielentaidon kehittämistä
- b) Tunnetaitojen opettamista
- c) Lasten toiminnan havainnointi
- d) Olemalla läsnä lasten leikeissä
- e) Kehumalla ja kannustamalla
- f) Auttamalla löytämään kavereita
- g) Vertaissuhteiden tukemisella
- h) Ryhmän yhteisöllisyyden vahvistamisella
- i) Lasten osallisuuden tukemisella
- j) Lapsen itseluottamuksen vahvistamisella
- k) Lasten itsenäisyyden lisäämisellä
- l) Lapsen itsesäätelytaidon vahvistamisella
- m) Lapsen yksilöllinen huomiointi
- n) Hiljaisten lasten huomiointi
- o) Pienryhmätoiminnalla

Millaisia arjen toimintoja vielä olet käyttänyt tukemakseen lasten sosiaalisemotionaalisia taitoja?

16. Millaisia menetelmiä olet käyttänyt lasten sosiaalisemotionaalisen kehityksen tukemiseksi? (Olen käyttänyt paljon, Olen käyttänyt joskus, Olen käyttänyt vähän, En ole käyttänyt)

- a) Muksuoppi menetelmä
- b) Theraplay (Hoivaava vuorovaikutusleikki)
- c) Askeleittain-ohjelma

- d) Liikunta, musiikki tai taide
- e) Kirjoja ja tarinoita
- f) Kuva- ja toimintakortteja

Millaisia menetelmiä, materiaaleja tai harjoituksia vielä olet käyttänyt lasten sosiaalisemotionaalisten taitojen tukemiseksi?

Millaisista menetelmistä oppaista tai muista arjen toiminnoista koet, että on ollut eniten apua lasten sosiaalisemotionaalisten taitojen tukemisessa?

- 17. Onko Teidän päiväkodissanne käytännön toimintatapoja lasten sosiaalisemotionaalisten taitojen tukemiseksi? Millaisia?
- 18. Millainen kasvatusympäristö tukisi lasten sosiaalisemotionaalisia taitoja?

Työntekijän osaamisen ja päiväkodin toiminnan kehittämistarpeita.

- 19. Miten hyvin koet tulevasi toimeen lasten sosiaalisemotionaalisten vaikeuksien kanssa? (Erittäin hyvin, Hyvin, Melko hyvin, Heikosti)
- 20. Koetko, että Sinulla on riittävästi resursseja tukemakseen lasten sosiaalisemotionaalisia taitoja?
- 21. Millaista tukea tai koulutusta tarvitset kehittämäkseen osaamistasi lasten sosiaalisemotionaalisten taitojen tukemisessa ja vaikeuksien tunnistamisessa paremmin?
- 22. Miten mielestäsi voisi kehittää päiväkodin toimintaa ja arkea tukemakseen lasten sosiaalisemotionaalisia taitoja vielä paremmin?
- 23. Onko Teillä jotain lisättävä tähän aiheeseen? Kerro lisää.